

გაზეთის ფასი: ერთი წლით თფილისში 7 მან., ნახევარი წლით 3 მ. 50 კ.; თფილისის გარეთ ერთი წლით 8 მან., ნახევარი წლით 4 მან., სამი თვით 2 მან., თითო ნომერი — სამი შაური.
სელის მოწონა მიიღება: თფილისში — წერა. კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების კანცელარიაში და «კვალის» რედაქციაში, თეატრის ქ., № 12.
ტელეფონი № 734.
ფოსტის ადრესი: Тифлисъ, редакция „КВАЛИ“.

შინაარსი: ზნეობრივი კითხვები, ი. გომართელისა — საქარ. თველოს რუსეთთან შეერთების იუბილეი. — სხვა-და-სხვა ამბები. — წერილი ქუთაისიდან, N-ისა. — კორესპონდენცია. — რუსეთის ცხოვრება. — საზღვარ-გარეთ. — გონეტუს (ბერნედან), იელისა — ზამთრის პირი, ლექსი ლ. გ. ზონელისა. — ბიბლიოგრაფია, — ე-მისა. — კაკასის გამოფენა. — წერილი ბათომიდან, დამსწრეს. — პროტექციონიზმი ანუ მფარველობითი სისტემა, ნ. ახმეტელაშვილისა. — ქართული თეატრი. — წერილი რედაქციას მიმართ. — გაცხადება.

26 ენკენისთვის უეცრათ გარდაიცვალა
გიორგი ღვთისძის ძე ქართველიშვილი
რასაც აუწყებენ ნათესავთა და ნაცნობთ შვილები განსვენებულისა. მიცვალებულს გაასვენებენ კვირას, 30 სექტემბერს, დილის 9 1/2 საათზე, დიდუბის ეკლესიაში თავის სადგომიდან (მიხეილ. პრ., № 180).

«კვალის» რედაქციისგან.
ვაცხადებთ სელის მოძვერთა საუბრადღებოთ, რომ ვინაც სვედრი ფული არა აქვს შემოტანილი, მომავალ ნომრიდან «კვალი» აღარ გავცხვენება.

ზნეობრივი კითხვები.
(შემდეგი. — იხ. № 39).

ადამიანი რომ უმდაბლესი ცხოველიდან განვითარდა, ამაში ექვის შეტანა დღეს თითქმის სამარცხვინო უმეცრებათ ითვლება. ხოლო როგორი იყო ადამიანის წინაპარი, ან რას წარმოადგენდა ის მომავალი ადამიანი, რომელიც ერთი მხრით მიიმუნზე უკვე მალა იდგა განვითარებით და ველურ ადამიანზე გაცილებით დაბლა, არც ერთი ეს ჯერ მეცნიერებამ სისწორით არ იცის. დედამიწის ისტორიას გეოლოგები რამოდენიმე ხანათ ყოფენ და ყოველ ხანას რამოდენიმე პერიოდთ. მესამე ხანას შეადგენენ პერიოდები: პლიოცენი, მიოცენი, ოლიგოცენი და ეოცენი, მეოთხეს კი ერთი — პლეისტოცენი. მეოთხე ეპოქაში რომ ადამიანი იყო დედამიწის ზურგზე, ეს დამტკიცებული ფაქტია; მისი თავის სიფართოე ირგვლივ შეადგენდა მაშინ არა უმეტეს 1200 კუბიკური სანტიმეტრისა, მაშინ როდესაც დღევანდელი ევროპიელის თავის ქალა შეიცავს 1400—1500 კ. სანტიმეტრს. ცხოვრობდა თუ არა მესამე ხანაში ადამიანი, ეს ჯერ სადღა

კითხვას წარმოადგენს, რადგანაც ამ ეპოქის დროის დედამიწის წყობებში (სლოი) ვერავითარი ნიშნები ვერ უპოვიათ ადამიანის ძვლებისა და მისი არსებობისა. 1891 წელს დიუბუამ იპოვნა იაფას კუნძულზე თავის ქალა, რომელიც ერთი მხრით მიიმუნისას გაედა, მეორე მხრით ადამიანისას; ის შეიცავდა 1000 კ. სანტიმეტრს ანუ სამი მოზრდილი ქიქა წყალი ჩაეტეოდა შიგ. 1895 წელს დიუბუამ ბერლინის ანტროპოლოგიურ საზოგადოებაში წაიკითხა თავისი მოხსენება ამ თავის ქალას შესახებ; მოხსენებაში ის ამტკიცებდა: ეს თავის ქალა იმ არსებას ეკუთვნის, რომლისაგანაც ადამიანი წარმოადგა; დედამიწის წყობა, რომელშიაც ეს ქალა იყო, მესამე ხანის პლიოცენს ეკუთვნის, მაშასადამე, მესამე ხანაში უკვე იყო ადამიანის წინაპარიო. ამ ამბავმა დიდი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია მეცნიერებაში, ზოგი ამტკიცებდა, თავის ქალა მიიმუნს ეკუთვნის და არა ადამიანს, ზოგი იმ აზრის იყო, რომ თავის ქალა ადამიანისას ემზავსებოდა და არა მიიმუნისას, ხოლო დღეს უმეტესობა იმ აზრისა არის, რომ ეს თავის ქალა მიიმუნის მზავს ადამიანს ეკუთვნის, მაგრამ ჯერ არ არის გადაწყვეტილი, პლიოცენს ეკუთვნის თუ არა ის წყობა მიწისა, რომელშიაც ეს თავის ქალა იყო. რაც უნდა იყოს ამ აღმოჩენამ ჩვენ მიგვიყვანა ადამიანის განვითარების იმ მდგომარეობამდე, როდესაც მას არც ადამიანი დაერქმეოდა ჯერ, და არც მიიმუნი. როგორი უნდა ყოფილიყო ასეთი ადამიანის ცხოვრება და მისი ზნეობა? ცხოვრებდა ის სხვებთან ერთათ თუ მხეცივით განმარტოებულათ, ეს არ არის გამორკვეული. იმაზე უფრო შორეულ დროს რომ მივმართოთ, რომელსაც ეკუთვნის დიუბუას მიერ ნაპოვნი თავის ქალა, შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ ნახევრათ მხეცი ადამიანი, რომელსაც უსათუოთ განმარტოებით უნდა ეცხოვრა და არა საზოგადოებაში: საზოგადოებრივი ცხოვრება გამოიწვია არსებობისათვის ბრძოლამ, ასეთი ცხოვრება შედეგია ხანგრძლივი განვითარებისა და ადამიანის მხეც წინაპარს რომ

ბუნებით, განუვითარებლათ დაყოლოდა ასეთი ცხოვრებისაკენ მიდრეკილება, ასეთ წარმოდგენას არავითარი ნიჟარა არ ექნება. უეჭველია, ის ჯერ მარტო ცხოვრობდა, მაგრამ მტრის შიშმა, სქესობრივმა გრძობამ და მშობლიურმა ინსტიქტმა ნელა-ნელა შეაჩვიეს ის საზოგადოებრივ ცხოვრებას. ამაზე ჩვენ ბევრი მაგალითები გვითითებენ; ერთი რომ მხეცებში დღესაც არიან ისეთები, რომლებიც ხან ცალცალკე ცხოვრობენ, ხან ერთათ, მაგ., მკლები; ამგვარათ მათში ჩვენისავე თვალთ ვხედავთ დღეს საზოგადოებრივი ცხოვრების ჩასახვას. ამგვარსავე მოვლენას ვხედავთ ბელურებში, შოშიებში და ზოგიერთ სხვა ფრინველებში. ამგვარათ ჩვენ ვიცით ისეთი ცხოველები, რომლებიც განკერძოებულ ცხოვრებას ნელა-ნელა ცვლიან საერთო ცხოვრებაზე, ისეთები კი არ ვიცით, რომ საზოგადოებრივი ცხოვრებით დაეწყეთ და განკერძოებული, სათითაოთ ცხოვრებით დაებოლოვებოთ თავისი განვითარება. ეტნოგრაფია გვეუბნება, რომ დღესაც არიან ისეთი ველურები, რომლებიც საზოგადოებრიობას მოკლებული არიან. ბორნეოში არიან ველურები, რომლებიც გარეული მხეცებისათვის ტყეში ცხოვრობენ; სახლი არ იციან, თემობით არა ცხოვრობენ, მხოლოდ ქალი და კაცი პატარა ხანს ცხოვრობენ ერთათ შეილიერობის დროს და, რაკი შეილი წამოიზრდება, ერთმანეთს შორდებიან. ამგვარსავე სურათს წარმოადგენენ ანდამანელები. აფრიკის ბუშმენებში ჩვენ ვხედავთ შემდეგ საფეხურს საზოგადოებრივი განვითარებისას: ისინი არ შეადგენენ დიდ თემებს, არამედ პატარ-პატარა ოჯახებით დახეტიალობენ, — არც მიწის მუშაობა იციან, არც მწყემსობა *).

ასეთია ადამიანის ბუნებრივი მდგომარეობა, საზოგადოებრივი ცხოვრება მისთვის სრულებით უცნობია, ის ცხოვრობს მარტო, თავისთვის; მეორე სქესის წარმომადგენელს უკავშირდება მცირე ხნით, შეილთან რჩება იმდენ ხანს, რამდენ ხანსაც გარეული მხეცი. რას წარმოადგენს ზნეობრივი მხრით ეს ადამიანი? თუ ის ველური, რომელიც უკვე საზოგადოებრივ ცხოვრებაშია დაბადებული და აღზრდილი, ისეთ მხეცს წარმოადგენს, რომელიც შესაქმელათაც კი არ ინდობს თავის მზავს არსებას, საკვირველი იქნება საზოგადოებრივი ცხოვრების გარეშე მყოფ პირველ ადამიანს ჰივანწეროთ ის სიკეთე და ზნეობრივი სიმაღლე, რომლებსაც მას რუსსო აწერდა. ასეთი ადამიანი წარმოადგენს მხოლოდ ეგოისტს, რომელიც მარტო საკუთარი თავისთვის და საკუთარი ბედნიერებისათვის ზრუნავს, ხანდახან კი შეილისთვისაც, როდესაც ყავს. მისი უფლება მისი საკუთარი სურვილია; მას შეუძლია აკეთოს ყოველისფერი, რაც კი უნდა. არავითარი ზნეობრივი კანონები მისთვის არ არსებობს, იმიტომ კი არა, რომ ის განუვითარებელი ველურია, რომელსაც თავისი ჩრდილიც კი რეალური არსება გონია, არა—იმიტომ რომ ის სრულებით მარტო ცხოვრობს და მისი მოქმედება და აზროვნება მარტო მას შეეხება, მარტო მისი არსების გარშემო ტრიალებენ. ასეთ პირობებში რაიმე ზნეობრივი გრძობები სრულებით უაღაგო არიან. მას სურვილი აქვს, რაც შეიძლება კარგათ იცხოვროს, რაც შეიძლება დიდხანს იცოცხლოს, სიაშოვნება

*) ეს მაგალითი და ისინიც, რომლებიც ქვემოთ მოყვას; ლეტურნოს სოციოლოგიაში არიან ამოღებული.

ეძიოს და ზარალს ერიდოს; ამ სურვილების განსახორციელებლათ მისთვის ყოველგვარი საშუალება ერთნაირათ ზნეობრივია. ეთქვათ მას ძალიან მოშივდა, შეხვდა თავის მზავს არსებას; აქვს თუ არა უფლება, მოკლას იგი და მისი ხორცით კუჭი გაიძლოს? ჩვენი დროის მორალისტი მთელ თეორიას წაგვიკითხავს იმის შესახებ, თუ რამდენათ უზნეობაა კაცის მოკვლა, რომ ყველას ერთნაირი უფლება აქვს სიცოცხლის და სხვ. ყოველივე ეს სრული ქვეშარიტებაა ჩვენთვის და არა იმ პირვანდელი ადამიანისათვის, რომელიც ჩვენა გვყავს სახეში. ასეთი ცნებები ჩვენის ბუნებიდან კი არ დაბადენ პირველათ, არამედ ისინი საზოგადოებრივმა ცხოვრებამ მოახვია ადამიანს თავზე და დროის განმავლობაში ისე შეისისხლხორცა, რომ იმის საკუთარ ზნეობრივ პრინციპებათ გადაიქცენ. ბუნებრივ მდგომარეობაში ანუ საზოგადოებრივი ცხოვრების გარეშე მყოფი პირვანდელი ადამიანის ერთათ ერთი უფლება და მოტივი მოქმედებისა საკუთარი სურვილია, და მისმა სურვილმა კაცის მოკვლაც რომ მოთხოვოს, ამაში უზნეო არაფერი არ არის იმ პირობებში ასეთი პირვანდელი ადამიანი ნელ-ნელა გამრავლდა, გავრცელდა ქვეყნიერებაზე; გამრავლებამ მას არგუნა სხვადა-სხვა პირობებში ცხოვრება; ვინც ზომიერი კლიმატის ქვეყნებში დაბინავდა, მისთვის საჭირო გახდა ზამთრისათვის საზრდოს შენახვა, ტანისამოსის მოგონება, — ყოველივე ამან კი ნელ-ნელა მიიჩვია ადამიანი ფიქრს, მომავლისათვის ზრუნვას და ამით განავითარა მისი გონება. მშობლიურმა და სქესობრივმა გრძობებმა, გარეულ მხეცებთან ბრძოლამ ნელ-ნელა შეაერთა რამდენიმე პირი და ამგვარათ წარმოადგა ჯერ პატარ-პატარა ოჯახები, შემდეგ თემები, — ერთი სიტყვით, აღორძინდა საზოგადოებრივი ცხოვრება. როგორი იქნება ადამიანის ცხოვრება და მოქმედება საზოგადოებრივ არსებათ გახდომის პირველ ხანებში? ცხადია, ის აქაც იხელმძღვანელებს თავისი საკუთარი ეგოისტური ბუნებით და სურვილებით; სხვისი პიროვნების ხელუხლებლობის ვალდებულება ჯერ მისთვის სრულებით უცნობი ხილი იქნება; პირველისავე საჭიროების დროს ის არაფრათ არ ჩაადგებს თავის მზავს არსებას და, თუ დაჭირდა, სიცოცხლესაც გამოასალმებს. ამის მაგალითებს დღესაც კი ვხედავთ ველურ ხალხთა შორის: კალიფორნიელები სრულ ანარქიულ თანასწორობაში ცხოვრობენ და მხოლოდ ერთი უფლება წამთ— ძალა. ყოველი მათგანი მიდევს მხოლოდ საკუთარ სურვილებს და მეზობლისათვის არ ზრუნავს. ყოველგვარი ცუდი საქციელი და დანაშაულობა აქ დაუსჯელათ რჩება, ან, უკეთ რომ ვთქვათ, საზოგადო აზრმა არ იცის არც ცუდი საქციელი, არც დანაშაული, ვკითხულობთ ლეტურნოს სოციოლოგიაში (273—4 გვ.). ამავე წიგნში არის შემდეგი მაგალითი: ერთ ველურს დაჭირდა გავგო, კარგათ ჭრიდა თუ არა მისი ხანჯალი; ამ დროს გამოიარა მისმა მეზობელმა, პირველმა არც აცივა, არც აცხელა და პირდაპირ გულში ჩასცა ხანჯალი და იქვე სული გააცხებია. მერე რისთვის, რატომ? მხოლოდ იმისთვის, რომ გავგო, რამდენათ შერეული იყო მისი ხანჯალი. იქ მყოფთა შორის მისი მოქმედება არავის არ გაუკიცხავს და არც არავის გაკვირვებია; ის გარემოება, რომ ველურს დაჭირდა თავისი ხანჯლის გამოცდა, სრულებით საკმარისი საბუთი იყო სხვების თვალში და მის თვალ-

შიც კაცის მოკვლისათვის. როდესაც ასეთი მაგალითები ველოურთა ცხოვრებაში ტიპურ მოვლენას შეადგენდნენ და შეადგენენ და არა გამოინაკოს, ცხადია ყველასათვის, რომ ბუნებრივ მდგომარეობაში, რომელიც ასე მოწონდა რუსსოს, ადამიანი თავისუფალია, თანასწორია სხვების, მაგრამ ასეთი თავისუფლება და თანასწორობა მხოლოდ დამლუბველია და არა საბედნიერო. ასეთი მდგომარეობა რომ დიდხანს გაგრძელდებოდა, შეუძლებელი იყო. რაც შეიძლება მეტი სიცოცხლე და მეტი ბედნიერება—ეს ადამიანის ორგანიზული მოთხოვნილებაა; სიცოცხლის სიყვარული—მისი ორგანიზაციის უძლიერესი თვისება; ზემოხსენებული ანარქიული ცხოვრება კი ყოველივე ამას ეწინააღმდეგებოდა; ამიტომ პირვანდელი ადამიანი აღრე თუ გვიან მივიდოდა იმ დასკვნამდე, რომ მისთვის სასარგებლოა არა აენოს-რა ისეთი თავის მზგავს არსებებს, რომლებსაც შეუძლიათ სამაგიერო გადაუხადონ. აქედან ნელ-ნელა ისახება ველოურში სხვისი პიროვნების ხელუხლებლობის გრძობა, მაგრამ რადგანაც ქალები და ბავშვები თავისი სისუსტისა გამო მამაკაცისათვის არავითარ მტერს არ წარმოადგენდნენ, ამიტომ ეს გრძობა თავდაპირველათ ვრცელდებოდა მხოლოდ მამა კაცებზე. ველოურ ხალხთა შორის სულ ხშირათ არის ასეთი მაგალითები: მამაკაცი მამაკაცს ხელს არ ახლებს, დედაკაცსა და ბავშვს ხშირათ უბრალო მიზეზისა გამო სიცოცხლეს უსპობს; ერთმა ველოურმა თავისი შვილი მოკლა იმისთვის, რომ მან კვერცხები დაამტვრია; მეორემ შიმშილის მოსაკლავათ ცოლი მოხარშა და სხვ. ასეთი მაგალითები ექვს გარეშე ყოფენ, რომ ბუნებრივ მდგომარეობაში ადამიანი ადამიანის დაუძინებელი მტერია და გობბსი სრულებით მართალი იყო, როდესაც ამბობდა: ბუნებრივ მდგომარეობაში ადამიანი ადამიანისთვის მგელია და ასეთ მდგომარეობაში ერთი-მეორის დაუსრულებელი ელექტააო.

ი. გომართელი.

(შემდეგი იქნება).

საქართველოს რუსეთთან უთანხმოების იუბილეი.

25 სექტემბერს დაიწყო საქართველოს თავად-აზნაურობის საიუბილეო დღესასწაული. 24 სექტემბერს, ნაშუადღევს 5 საათზე, საგანგებო მატარებლით ბორჯომიდან ჩამობრძანდნენ თფილისში დღესასწაულებზე დასასწრებლათ: მისი უდიდებულესობა საბერძნეთის დედოფალი ოლგა კონსტანტინეს ასული, ხელმწიფე იმპერატორის წარმომადგენელი დღესასწაულებზე დიდი მთავარი მიხეილ ნიკოლოზის ძე, დიდი მთავარი გიორგი მიხეილის ძე და მეუღლე მისი დიდი მთავრინა მარია გიორგის ასული, დიდი მთავრინა ელენე ვლადიმირის ასული და მისი უმაღლესობა საბერძნეთის მეფის შვილი ანდრია. სადგურზე უავეგუსტოეს სტუმართ მიეგებნენ თავად-აზნაურნი თავისი წინამძღოლებით, მთავარმართველი თ. გ. ს. გოლიცინი, მისი თანაშემწე ა. ა. ფრეზე, ქალაქის წარმომადგენელი და სხვანი.

სადგურზე მის უმაღლესობის შესაფერი სიტყვით მიმართეს ქალაქის პოურავის მოადგილემ ბ. შესტაკოვმა და თუილისის გუბერნიის თავად-აზნაურობის წინამძღოლმა თ. დ. მელიქიშვილმა. დიდმა მთავარმა შემდეგ გა-

დმოსცა თავად-აზნაურთ ხელმწიფე იმპერატორის სალამი და სასახლეში წაბრძანდა.

25-ს უავეგუსტოესნი სტუმარნი დაესწრენ წირვასა და პანაშვიდს სიონის ტაძარში. იმავე დღეს დაათვალიერეს საიუბილეო გამოფენა.

26 სექტემბერს დღე მთავარს სასახლეში წარუდგა საქართველოს თავად-აზნაურობა, რომელსაც მისმა უმაღლესობამ შემდეგი სიტყვით მიმართა:

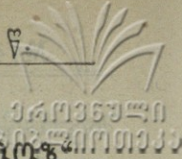
„მე დიად ბედნიერი ვარ, რომ ხელმწიფე იმპერატორმა კეთილ იწყება და უმაღლესათ ღირს მყო საქართველოს რუსეთთან შეერთების ასის წლის თავის დღესასწაულებზე ვიყო წარმომადგენელათ მისი უდიდებულესობისა. იმის მოგონება, რომ განუყრელი კავშირით შეერთდნენ რუსეთისა და ქართველთა ერნი სამუდამოთ ხელმწიფეთა უფლების ქვეშე, ძვირუასი უნდა იყოს ყოველ რუსისათვის და ყოველ ქართველისთვის. ეს მოგონება განსაკუთრებით ძვირუასია ჩემთვის იმითი, რომ ამიერკავკასიის 19 წლის მმართველობით მე ამ მხარეს შევეერთდი და მთელი გულით შევიყვარე იგი. ამიტომაც თქვენი დღესასწაული ჩემ დღესასწაულათ მიმაჩნია.

ხელმწიფე იმპერატორის მოსალმება და მისი უდიდებულესობის ბრძანებანი დღევანდელ დღესასწაულების გამო გამოცხადებულია ჩემ სახელობაზე უმაღლესათ ნაბოძებ რესკრიპტში. წინადადებას ვაძლევ მთავარ-მართველს წაიკითხოს ეს რესკრიპტი“.

რ კ ს კ წ ა მ ტ ა

თქვენო იმპერატორებთი უმაღლესობაე! საქართველოს რუსეთთან შეერთების 100 წლის თავის მნიშვნელოვან დღესასწაულ დღეს, მე სიამოვნებით ვაგონებ ამ სახელოვან ისტორიულ გარემოებას. ასი წლის წინეთ საქართველოს მეფემ გიორგი ირაკლას ძემ თავისი თავი და თავისი ქვეყანა გადაცა ღვთივ განსვენებულის იმპერატორის პავლე პირველის მუარველობისა და უფლების ქვეშე. ასეთმა თავის ნებით დამორჩილებამ დასაბამი დაუდო საქართველოს რუსეთის იმპერიასთან განუყრელ შეერთებას და რუსეთის მპყრობელობის გაგრცელებას კავკასიის ქედის იქეთა მხარეს. ამ დროიდან ქართველი ხალხი და განსაკუთრებით ქართველთა თავად-აზნაურობა შეურყვევლათ იმჩნევენ რუსეთის ხელმწიფეთა და ახალ სამშობლოსა მიმართ ერთგულების მაგალითსა. ბრძოლის ველეებზე, სადაც კი წარსულ საუკუნის განმავლობაში ჩვენი ჯარი შეხედებოდა ხოლმე რუსეთის მტერთ, ქართველ მთავართა, თავადთა და აზნაურთა წინაპარნი თავის სისხლს ღვრიდნენ რუსის საქმისათვის და თავის განუზომელ სიამაცით ჩვენი იარაღის გამარჯვებას ხელს უწყობდნენ. ცოტანი არ არიან ქართველ თავად-აზნაურთაგანი, რომელთაც დაუფიწყარა სახელი მოიხვეჭეს, როგორც რუსეთის ჯარის სარდლებმა; ამგვარივე სახელი თავად-აზნაურებმა მოიხვეჭეს და დაიმსახურეს თანამედროვეთა პატივისცემა და შთამომავალთა კეთილი მოგონება თავის სასარგებლო მოღვაწეობით სამოქალაქო მართვა-გამგეობაში.

სიმართლით მოგვგონებ ქართველ თავად-აზნაურთა რუსეთის წინაშე ღვაწლსა, რომელიც არა ერთხელ მოწყალეთ იყო დაფასებული ჩემ წინაპართაგან, და ვუცხადებ თავად-აზნაურობას ჩემ იმპერატორულსა და მეფურს სათნოებასა. ამ სათნოების ცხად ნიშნათ იყოს აღრჩევა დღევანდელ დღესასწაულებზე ჩემს წარმომადგენელათ

საიმპერატორო სახელეულობის უხუცესის წევრის — თქვენის იმპერატორებითის უმაღლესობისა, რომელმაც კავკასიის თავის ბრწყინვალე და კეთილ დიდის ხნის მმართველობით იქაურ მცხოვრებთა გულწრფელი სიყვარული და ერთგულება მოიხვეჭა.

სურვილი მაქვს საქართველოს რუსეთთან შეერთების ასის წლის შესრულება აღვნიშნა ზოგიერთ ღონისძიებათა მიღებით, რომელთა შემწეობით შეიძლება ქართველ ერის უმთავრეს საქიროებათა დაკმაყოფილება. ამიტომ კეთილათ ვცნობ:

1) დაარსდეს კავკასში კადეტთა კორპუსი და ამ საშუალებით მოემატოს იმ უფასო ვაკანსიების რიცხვს, რომელნიც აქამდე ეკუთვნოდნენ თფილისის და ქუთაისის თავად-აზნაურების შვილებს.

2) თფილისისა და ქუთაისის გუბერნიების თავად-აზნაურთა შვილების აღზრდის საქმეში დასახმარებლათ მიეცეს სახელმწიფო ხაზინიდან ყოველ წლივ ორმოცი ათასი მანათი ორივე გუბერნიებზე; ამ ფულის ხარჯვისა და მოხმარების შესახებ წესები უნდა შეიმუშავონ ადგილობრივმა სათავად-აზნაურო საგუბერნიო კრებებმა და თავისი მოსაზრებანი წარუდგინონ კავკასიის მთავარ-მართველს, რომელიც სათანადო მსვლელობას მისცემს მათ არსებული კანონების მიხედვით.

3) თფილისისა და ქუთაისის გუბერნიების თავად-აზნაურთა მამულები, რომელნიც 12 ივნისის 1900 წლის სენატისადმი ბრძანებით განთავისუფლებულ იქნენ სამის წლით (1901—1903) სახელმწიფო საადგილ-მამულო გადასახადისაგან, კიდევ სამის წლით (1904—1906) განთავისუფლებულ იქნენ ამ გადასახადისაგან.

4) მიეცეს ნება თფილისის სათავად-აზნაურო საგუბერნიო კრებას თავის შეხედულებით მოიხმაროს თფილისის სათავად-აზნაურო ბანკის წმინდა მოგების ის ნაწილი, რომელიც, წესდების ძალით, ხმარდება თფილისის გუბერნიის მიწად-მოქმედთა და მიწად-მფლობელთა საზოგადო საჭიროებასა და სამეურნეო თანხის გადიდებას; საგუბერნიო კრების დადგენილებანი ამ ფულის დახარჯვის შესახებ, უნდა წარედგინოს კავკასიის მთავარ-მართველს დასამტკიცებლათ.

5) თფილისის თავად-აზნაურთ მიეცეს ნება, თუ ვინც ნიკობა ბანკი თავის მოქმედებას მოსპობს და ფულს განაწილებს პროპორციონალურათ იმ წყაროების მიხედვით, რომელთაგან შესდგა ბანკის თანხები, დაისაკუთროს ამ თანხების ის ნაწილი, რომელსაც შეადგენს ღვთივ განსვენებულის იმპერატორის ილექსანდრე მეორის მიერ ბოძებული ფული, და

6) ეპატოოს ადგილობრივ სახაზინო პალატების მიერ 1901 წლის 1-ლ იანვრამდე აღნიშნული ნედლიპკა და ჯარიმა იმ სახაზინო გადასახადისა, რომელიც 1900 წელს, 12 ივნისს, ჩემას ბრძანებით გაუქმებულ იქმნა ამიერ-კავკასიაში.

მე წინადადება მევეცი სათანადო მინისტრებს აღასრულონ ეს ჩემი ბრძანებანი და თქვენ იმპერატორებით უმაღლესობას ვანდობ გამოუცხადოთ ყოველივე ეს თფილისისა და ქუთაისის თავად-აზნაურობასა და ამიერ-კავკასიის ყველა მცხოვრებთ.

დავშთები მუდამ თქვენი კეთილმყოფელი ნამდვილზე მისი იმპერატორებითი უდიდებულესობის

საკუთარის ხელით დაწერილია:

და გულთათა თქვენი მოსიყვარულე ნიკოლოზ კომპიუნი, 7 სექტ. 1901 წ.

უმაღლეს რესკრიპტის წაკითხვის შემდეგ დიდმა მთავარმა მიხეილ ნიკოლოზის ძემ მიულოცა თავად-აზნაურთ ხელმწიფის წყალობა და უსურვა მათ ყოველივე კეთილი. თავად-აზნაურნი „ვაშას“ ძახილით მიეგებნენ რესკრიპტს და დღე მთავრის მილოცვას.

შემდეგ თავად-აზნაურნი, წინამძღოლებთან და სხვა მოწვეულ პირებთან ერთათ, გაემგზავრენ სიონის საკრებულო ტაძარში. წირვის შემდეგ, ექსარხოლისა და ეპისკოპოსთა მეთაურობით სამღვდლოება ხატებითა და ჯვრებით გაემართა გუნების მოედანზე, რუსთა სამხედრო აღექსაიდრე-ნეველის ტაძარში. ტაძრის უკან მოედანზე საგანგებოთ გაკეთებულ კარავში გარდახდილ იქმნა პარაკლისი.

ნაშუადღევის პირველ საათზე ვერის მინდორზე თავად-აზნაურობამ და ქალაქმა სადილი გაუმართეს ადგილობრივ ჯარებს.

სალამოს თფილისის სახაზინო თეატრში გამართულ იქმნა სადღესასწაულო წარმოდგენა.

27 სექტემბერს, დილით გამართულ იქმნა წარმოდგენა სახაზინო თეატრში იმათთვის, ვინც სოფლებიდან იყვენ მოწვეულები იუბილეზე დასასწრებლათ.

დიღუბეში ნაშუადღევის 2 საათზე დაიწყო საიუბილეო სადილი სოფლის მამასახლისებისათვის და ყველა იმ პირთათვის, რომლებსაც კავკასიის ომში მონაწილეობა მიუღიათ. სადილს დაესწრენ უაგვისტოესი სტუმრები, თავ. გოლიცინი, თავად-აზნაურობის წინამძღოლნი და სხვები.

სალამოს 7 1/2 საათზე კი გაიმართა საიუბილეო სადილი თავად-აზნაურობისაგან არტისტიული საზოგადოების დარბაზში. სადილს დაესწრენ უაგვისტოესი სტუმარნი და სხვა წარჩინებული პირნი.

სალამოს ქალაქი გაჩირადლებული იყო, ხოლო მეათე საათზე შუშხუნები აუშვეს არსენალის გორაზე.

სხვა-და-სხვა ამბები.

დღეს, 30 სექტემბერს, კავკასიის სამეურნეო საზოგადოება დღესასწაულობს 50 წლის არსებობის შესრულებას.

წარსულ კვირას, 23 სექტემბერს, გაქურდეს ქალაქის გამგეობის კასსა, რომლიდანაც ქურდებს წაუღიათ 4000 მან. ფული და ფსიანი ქალაღები და 592.000 მანათი გაუნაღდებელი ქალაქის მესამე სესხის ობლიგაციები. ეჭვი მიიტანეს გამგეობის მოსამსახურეებზე და დარაჯზე, რომელნიც დააპატიმრეს. გამოძიება წარმოებს.

გუბერნიის მმართველმა წინადადება მისცა ქალაქის გამგეობას დაუყონებლივ შეუდგეს ამომრჩევლთა სიების შედგენას.

ქალაქის მოურავის მოადგილეთ დამტკიცებულ იქმნა ბ. შესტაკოვი, მიუხედავთ იმისა, რომ თ-დი ჩერქეზი-შვილი მეტი ხმით იყო არჩეული.

26 სექტემბერს თფილისში გარდაიცვალა ჩვენში სა-

კმარისათ ცნობილი გ. ქართველიშვილი. განსვენებულს სკოლაში განათლება არ მიუღია, მაგრამ თავისი შრომით და მტკიცე ენერჯით მან დიდი პატივისცემა დაიმსახურა ადგილობრივ საზოგადოებაში. კერძო ცხოვრებაში გ. ქართველიშვილი ცნობილი იყო როგორც სინილისიერი და განათლებული კომერსანტი. მაგრამ არა ამ მხრით არის საყურადღებო განსვენებულის ცხოვრება ქართველი საზოგადოებისთვის. გ. დ. ქართველიშვილს უყვარდა ქართული ლიტერატურა და მისი აღორძინება-წარმატებისთვის ზრუნავდა. ყველა იცნობს განსვენებულის მიერ გამოცემულ სურათებიან «ვეფხვის-ტყაოსანს», რომელიც მას 2000 მ. დაუჯდა. ეს კიდევ არაფერი. გ. ქართველიშვილს მიუძღვის უფრო დიდი ამაგი ქართული ლიტერატურისადმი. როცა სერგეი მესხი დაავათყოფდა და იძულებული შეიქნა ლიტერატურული მოღვაწეობისთვის თავი დაენებებია და გახეთის («დროების») გამოცემა სხვისთვის გადაეცა, მაშინ ივ. მაჩაბელმა მოიწადინა «დროების» შექმნა. მაგრამ ხელმოკლეობის გამო მაჩაბელს არ შეეძლო გახეთის შექმნა. ამნაირათ გახეთის გამოცემა უნდა შეჩერებულიყო. მაგრამ «დროება» იხსნა განსაცდელიდან გ. ქართველიშვილიმა: განსვენებულმა გადასცა მაჩაბელს ხუთას-ექვსას თუმანამდე, როგორც მოგვითხრობს ბ. ურბნელი, და თითონაც გამომცემლობა იკისრა. გარდა ამისა განსვენებული სხვა კეთილ და სასარგებლო საქმეებშიაც ყველას დახმარებას უჩენდა, რისთვისაც მას პატივისცემით მოიხსენებენ.

გაზ. „კავკაზში“ დაბეჭდილია: სამხედრო საბჭოს 27 აგვისტოს უმაღლესათ დაბეჭდილი გადაწყვეტილებით დადგინდა: 1) კავკაზში დასაარსებელ კორპუსს დაერქვას «კავკავის კადეტთა კორპუსი», რომელიც უნდა შედგეს ერთი მოსამზადებელი და 7 საზოგადო კლასებიდან; 2) კორპუსის შედგენა დაიწყოს 1902 წლის შემოდგომიდან; 3) კორპუსში 500 ინტერნი იქნება, მათგან: 287 სახელმწიფო ხარჯით, 213 ყუბანისა და თერგის ყაზახთა ჯარების სტიპენდიატები; 4) ყველა ამ ვაკანსიების განაწილება მოხდება თანახმით განსაკუთრებულის დებულებისა, რომელიც ცალკე იქნება გამოცხადებული.

ბაქოდან იწერებიან: შიბავეისა და ამხანაგობის ნავთის შადრევანს ცეცხლი წაეკიდა. ცეცხლი მალე გაძლიერდა; კასპიის-შავიზღვის საზოგადოების ნავთის ამბარი, ერთი რეზერვუარი და ერთი ვიშკა დაიწვა; დაიწვა აგრეთვე კოკორევის ორი ვიშკა. ცეცხლი ჯერ არ გაუქრიათ. ცეცხლის გაჩენის მიზეზი ჯერ ვერ გაიგეს; ზარალი დიდია.

ბეჭდვითი სიტყვის მთავარმმართველობის შტატების მომატების და ყველა დიდ ქალაქებში საკუთარი ცენზორების თანამდებობის დაარსების შესახებ პროექტი მალე წარედგინება სახელმწიფო საბჭოს. ამ დაწესებულების ხარჯს ამ შტატის მომატებით ემატება ხარჯი ნახევარ მილიონ მანეთამდე.

უმართებელესი სენატის უკანასკნელი განმარტებით, პოლიციას არა აქვს ნება დაატუსაღოს ებრაელები, რომელთაც ნება არა აქვთ ადგილობრივ ცხოვრებისა და

ეტაპით გაგზავნოს მოსახლეობის ადგილზე. პოლიციელნი, რომელნიც ამ წესს დაარღვევენ, პასუხის მგებელნი იქნებიან სასჯელთა დებულების 348 მუხლის ძალით.

ზათომის საბჭოს 24 სექტემბრის სხდომას, სხვათა შორის, მოხსენდა ქუთაისის საქალაქო საკრებულოს დადგენილება, რომლითაც მოურავის მოადგილის არჩევნები უკანონოთ არის ცნობილი. ზოგიერთა ხმოსნების თხოვნით წაკითხულ იქნა საკრებულოს წევრის თ. თუმანიშვილის კერძო აზრი, რომელიც კანონიერათ ცნობს ყველა ბ. ვოლსკის თავმჯდომარეობის დროს მიღებულ გადაწყვეტილებათ, ხოლო ვოლსკის სასჯელის ღირსათ იმისთვის, რომ მან უკანონოთ დაუთმო თავმჯდომარეობა ბ. ივანოვს. მოურავის მოადგილის არჩევნები დაინიშნულია 8 ოქტომბრისთვის.

გზათა სამინისტროში აღიძრა კითხვა იმის შესახებ, რომ რკინის გზებზე უბედურ შემთხვევათა დროს დაშვებულთ შემწეობა უთუოთ პენსიათ მიეცეთ.

თფილისის პოლიცემისტერმა წინადადება მისცა უბნის პრისტავებს, ბეჯითათ ადვენონ თვალ-ყური, რომ კვირა-უქმე დღეებში ვაჭრობა არ იყოს. ამ განკარგულების დამრღვევი ვაჭრები პასუხის გებაში იქნებიან მიცემულნი.

თფილისის ახალ სამხატვრო სკოლაში სწავლა დაიწყება 8 ოქტომბრიდან.

ნატანებში ჩამოსულა ფრანგ კაპიტალისტთა წარმომადგენელი ინჟინერი გიულსონი, რომელსაც მინდობილი აქვს კირის ექსპლოატაციის საქმის მოწყობა. ნატანებში აშენებულ იქნება ქარხანა.

ფოთში არსდება ქალაქის გამგეობის მოსამსახურეთა დამხმარე კასსა.

დღევნამ ამბავი მოიტანა ავღანისტანის ემირის, აბდურ-რაზმანის, გარდაცვალების შესახებ.

აბდურ-რაზმანი დაიბადა 1830 წ.; ავღანისტანის ემირათ იგი ითვლებოდა 1880 წლიდან. ხერხიანი პოლიტიკით იგი დამოკიდებული შეიქნა ინგლისისაგანაც და რუსეთისაგანაც... მაგრამ ავღანისტანს მეტათ უხერხული პოზიცია უჭირავს და, ძნელია, მშვიდობით იცოცხლოს: ის ჰყოფს აზიაში რუსეთსა და ინგლისს.

გარდა ამისა ემირს ორი შვილი დარჩა, რომელთაგან ერთს მფარველობას რუსეთი უწყევს, მეორეს—ინგლისი. შესაძლებელია, ამ გარემოებამ ისევ აწეწ-დაწეწოს საქმეები შუა აზიაში და ევროპის სახელმწიფოებს ახალი საქმე გაუჩნდეთ.

ფოთში ჩამოსულან ჰოლანდიელი ინჟინერები, რომლებსაც განზრახვა აქვთ გამოაკელიონ და მოძებნონ ფოთსა და ოზურგეთ შუა მადნები.

ქართულ დრამატიული საზოგადოების გამგეობიდან გამოვიდენ თავმჯდ. ვ. სულხანაშვილი და ხაზინადარი პ. ყიფიანი. მათ ადგილზე არჩეულ იქნენ ნ. ქართველიშვილი და გ. დეკანოზიშვილი. საკვირველია, რომ ამ გამგეობის

«გამოცდილი» წევრები სეზონის დასაწყისშივე შეუშინდნ საქმეს.

ქუთაისიდან გვწერენ: თფილისის სასამართლო პალატის სესიამ გაარჩია საქმე ქიათურის ბოქაულათ ნამყოფის არღიშვილისა, რომელსაც სამსახურის დროს დანაშაულობის ჩადენა ბრალდებოდა, დამნაშავეთ იცნო იგი და გადაუწყვიტა ყოველივე ღირსების ახლა და 2 1/2 წელიწადს არესტანტთა რაზმში გაგზავნა.

კავკასიის რკინის გზის მოძრაობის უფროსმა გამოცა ცირკულიარი, რომელშიაც გამოცხადებულია, რომ სადგურის უფროსის მისი, თანაშემწის ლ აგენტის თანამდებობის მიღებისთვის საჭიროა კომერციულ საქმის ცოდნა ლ ამიტომ მოსამსახურებმა საჭიროა ცხლავეგზამენი დაიჭირონ.

ოქტომბრის პირველ რიცხვებში დაიწყება ლექციების კითხვა თფილისის საშუალო განათლების იაფ-ფასიან კურსებზე.

ჩვენ მივიღეთ ერთი პატარა ბროშურა ამ სათაურით: „საუცხოო ნიმუშები ლიტერატურულ უზნეობისა“ კ. გოგოლაძისა, ბათუმი, ფ. 10 კპ.

წერილი ქუთაისიდან.

18, 19 და 20 სექტემბერს ქუთაისის ოლქის სასამართლომ გაარჩია სტუდენტების საქმე, რომელიც იყო შედეგი ქუთაისში 5 მაისს პიესის «ისრაელის ძენი»-ს წარმოდგენით გამოწვეული უწყსოებისა. საბრალმდებლო ოქმით სტუდენტებს ნ. ლორთქიფანიძეს, კ. კანდელაკს, ვ. ნინიძეს და არა-სტუდენტს ილ. აბხაიძეს ედებოდათ ბრალი, რომ მოქმედებით შეურაცხყოფა მიაყენეს პოლიციის მოხელეთ სამსახურის აღსრულების დროს, როცა ამ პოლიციელთ ისინი გამოყავდათ თეატრიდან, როგორც წესიერების დამრღვევნი; წესიერების დარღვევა კი იმაში გამოიხატა, რომ ბრალდებულთ ფარდის აწვევისათნავე ისეთი ხმაურობა ასტეხეს, რომ წარმოდგენის გაგრძელება შეუძლებელი შეიქნა. ამან გამოიწვია პოლიციის ის ენერგიული მოქმედება, რომელმაც მართლა არეულობამდი მიიყვანა საქმე. მთელ პროცესს ნათლათ გვიხსნის ბრალდებულთა ვეკილები განმარტება, რომელსაც ქვემოთ მოვიყვანთ, ხოლო უადგილობის გამო დაწერილებით პროცესის გადმოცემას აღარ შევუდგებით და აქ საჭიროთ მივგაჩნია მივაქციოთ ყურადღება მოწმეების ჩვენებას: პოლიციის მოწმეები, ისევ პოლიციის მოხელენი, ისე ურევდენ თავიანთ ჩვენებას, რომ ამკარა იყო, მათ თავისი თვალთ არაფერი ენახათ და შთაგონებით (по наущению) იძლეოდნ ჩვენებას. მათი გამომძიებელთან და სასამართლოში ნალაპარაკევი, მერე ამავე სასამართლოში სხვა-და-სხვა დროს, ერთმანეთს არ ეკარებოდნ და ბოლოს თვით ბ. პოლიცემისტერი, უმთავრესი მოწმე ბრალდებისა, იძულებული შეიქნა გამოტეხილიყო, რომ ის თავის ხელქვეითთა ნალაპარაკევით იძლეოდა ჩვენებას.

საქმის საზოგადო ხასიათის გარკვევა და ბრალდებულთა მოქმედების მოტივების განმარტება იკისრა ვეკილმა ბ. ქიქოძემ, რომლის სიტყვა აქვე მოგვყავს შემოკლებით.

„ადგილობრივი საზოგადოების საუკეთესო ინტელიგენ-

ციის ნაწილით გავსებული სასამართლოს დასახარებით უკმაყოფილო დადებით ადევნებს თვალ-ყურს პროცესს ამ სამი დღის განმავლობაში, რაც ცხადათ მოწმობს ამ პროცესის განკურნებულ და განსაკუთრებულ ხასიათს ჩვენი სასამართლოს პრაქტიკაში; განკურნებულება იმისი ისაა, რომ მამი გამოსწავის თუ სრულათ არა, ერთიგათ მანინ გონებრივ-ხეობრივი მხარე თქვეითვის, როგორც მსჯულებებისათვის, უცნობი ადამიანებისა. ისინი შეადგენს საზოგადოების ამ ნაწილს, რომელიც ჩვენთვისაც ცნობილია ჩვენი წარსული ბედნიერი, სამწუხაროთ, კაი ხანია ჩვენგან განმარტებული, ცხოვრებიდან; ჩვენ, უფრო მსჯულენო, მსჯუარი უნდა დავვკით არა მარტო ნამოქმედანს, არამედ მოქმედ პირსაც, რომლის გონებრივ-ხეობრივი ფიზიონომია შეადგენს ერთ უდიდეს ამიტანას მსჯულის დამდებთათვის, რომელიც უფრო დაინტერესებულია არა მისი გარეგანი მხარით, არამედ შინაგანით; ამიტომ გამოვარკვეოთ მათი ხეობრივი სახე და ისიც, თუ რამდენათ დამნაშავე და საშიშია არიან ისინი სასულეშიყო და საზოგადოებრივი ინტერესების თვალთსუდვის ისრით და პირიქით (наоборот).

ჩვენ დროში, სამწუხაროთ, გამკაცლად კერეთ წოდებული წამაქეზებელი ლიტერატურა. მისი მსოფლიო წარმომადგენლნი ცდილობენ: ერების ერთიმეორეზე წალიზინება-მისინინებით შექმნან თავიანთი კუქის კეთილდღეობა. მაგრამ თუ ამგვარი წამქეზებლობა თავს იხენს თვისი შინაარსით სერიოზულ ლიტერატურაში, როგორიც დრამატიული ნაწარმოებია, რომლის მიზანი და დანიშნულებაა დამოუკიდებელი, პირდაპირი შედმოქმედება იქონიოს საჯარო ადგილებში მოსიარულე საზოგადოების უმრავლესობაზე, — მამინ სურათი იცვლება; ყოველი გულწრფელათ გაკეთილშობილებული ადამიანი, ყოველი ვერ კიდევ ცხოვრების წერილმანობის ტალღებში ჩაუფუკელი გონება, რომელსაც ერთიგათ მანინ შეუთვისებია დიადი მნიშვნელობა ცალცალკე ეტნოგრაფიულ ელემენტების ერთობისა, — უნდა აღელდეს, სულაერთთ დაავათმოფიფდეს, დადარდინდეს, დაინახავს თუ არა ამგვარ ლიტერატურულ ნაწარმოებს. მართლაც-და მან წინადა ბამი-ბუხუეები ხომ არ არიან ბრალდებულნი, რომელთაც განცხადეს თვისი პროტესტი თეატრში პიესის „ქენი ისრაელისანის“ წინააღმდეგ! იმათ ჭქონდათ თავიანთი სახუთები და სახუთები პატივისაღები, გულწრფელი, ყოველ შემთსვევაში იმათი შესულებით მანინ. ამ პიესამ პროტესტები გამოიწვია ჩვენი სასულეშიფოს ყველა გონებრივ ტენტრებში; თვით სათაურს, „ქენი ისრაელისანი“, პიესის შინაარსთან ერთათ, განსაკუთრებით მის ცალცალკე ადგილებს, არ შეეძლოთ მართლაც არ აელეკებისათ სახლგანდების გული. ავიდოთ თუნდ განცოფებული, სრულიად მსუცური გამოთქმანი და წყველა-კრულვანი, რომლითაც აღაზარებენ პიესის ავტორები კერობის კულტურის მატრებულ გამოძიებულს, რომელმაც მსუცურათ შეურაცხყო პირადათ არა მარტო ურთის ქალი, სარჩა, რომლის ხეობრივი სიწმინდე და უმაღლესი კონსობები ბევრ ქრისტიან ქალებისთვისაც სასარბილო არის, არამედ იმის პირადობით შეურაცყო მთელი ურთები. ამას მივეუბროთ ამას წინეთ ქუთაისში მომხდარი ებრაელების წინააღმდეგ ამხედრება და მათი ტყეპება, რაც გამოწვეული იყო არა კეთილგანზრანსულების შექონ პირების უტაქტობით, რასაც აუარებული მსხვერპლი მოჭევა; ეს ამბები, ბრალდებულთ როგორც მკურნებებს სასოვლათ, და არ შეეძლოთ არ მოეფიქრებათ, რომ მსგავსი პიესის დადმას სასურველი შედეგი არ მოეუბოდა.

აი რაკვერ სუფიერი ძალა, როგორც მოტივეები ასევე მძღანელებდა ბრალდებულთ. უსაფუძვლო იქნებოდა გვესაუფადურების იმართვის, ვითომ იმ:თ თავიანთი პრეტესტი ახალე-გალური ფორმით გამოსატეს: — თეატრში შიშინი უკვლავან ისევე მიღებულა, როგორც ტაშის ცემა და თავისთავათ იმა-ში შეუძლებელია დავინახოთ საზოგადოებრივი მყურდრო-ების დარღვევა, და კიდე მით უფრო უწყსოება. უკანასკნე-ლი გამოწვეული იყო წესრიგის დამტყველთა (რომელთა რიც-სხვით მსურებლებს აღმეტებოდა) თავისუფლობით და ძალდა-ტანებით სტუდენტების თეატრიდან გამოყვანით იმ დროს, როცა ესენი (სტუდენტები) უკვე ტოვებდენ თეატრს და გარეთ მოდიოდენ.

თქვენ განახენს, უფრო მსჯეულნი, მნიშვნელობა ექნება ანა მარტო ბრალდებულთა მომავალზე, არამედ იგი ამასთან ერთათ უნდა იქნეს შასუსი ადგილობრივი მკვიდრთა საკვლო საკათხზე: ნუ თუ ნება-დართულია, თუნდაც განაკიდე ქალა-ქებში, მშვიდობიან მოქალაქეთა ცემა-ტყევა მათრასებით, მუ-შტებით და სძლის ბუდეებით!

გვექვამა ფაღვამ თავის სიტყვაში აღნიშნა, რომ ნ მაისის არეულობა უფრო პოლიციის ბრალი იყო, ვიდ-რე სტუდენტებისა. პოლიციამ განსაკუთრებულ სასტიკ ზომებს მიმართა, ჯარები დაიბარა, ბევრისთვის აცემინა და ბევრი დაატუსაღა. ბევრ ადგილას გამოიწვია რუსეთში ამ პიესამ ასეთივე პროტესტი, მაგრამ ასეთი სასტიკი ზო-მებისთვის არსად არ მიუმართავთ. დარწმუნებული ვარ, განაგრძო ვეჭილმა, პოლიციას რომ მეტი ტაქტი გამოე-ჩინა და «თავი არ დაეკარგა», არც ჯარი შეიქნებოდა საჭირო და არც ეს პროცესი. და თუ პოლიცია უმჯე-ლათ არეულობას მოელოდა, ჯარების გამოწვევას თვით წარმოდგენის აკრძალვა არ ჯობდა! შემდეგ ვეჭილმა გაარჩია მოწმეების ჩვენება და ის აზრი გამოიტანა, რომ პოლიციის მოწმეების ჩვენება ყოველივე ნდობას მოკლე-ბულია; ის შემდეგ არის შეთხზული და არა ნახულის გადმოცემა. «ასე რომ არ იყოს, იმათი ჩვენება არ ეწი-ნააღმდეგებოდა დანარჩენებისას და არც თვით სტუდენ-ტებისას, რომელთა ახალგაზრდობა და გულწრფელობა თავდებია იმისა, რომ ისინი სასჯელის მოლოდინით არ უარყოფენ თავის დანაშაულსო» *).

გვექვამა გელაზაროვმა თავის სიტყვაში უარყო ის ბრალდება, რომელიც არეულობას ხალხის და სტუდენ-ტების შეთანხმების შედეგათ სახავდა; ხალხის შეკრება, მისი თქმით, აიხსნება უბრალო ცნობის-მოყვარეობით და თუ ორიოდ ბავშვი პოლიციას თუ ჯარს ქვას ესროდა, ეს არ გვაძლევს ნებას ხალხი არეულობის მონაწილეთ გავხადოთო.

სამივე ვეჭილი შუამდგომლობდა მათი კლიენტები სრულიად გაეთავისუფლებიან, რადგან არც ერთი ბრალ-დება არ დამტკიცდა. განჩინება უკვე გვექონდა მოყვანი-ლი წარსულ ნომერში.

N.

კორესპონდენციები.

ზიათურა. 6-ს სექტემბერს, ძეები თ. ვ. და ა. წ— ბი ბასრიდგან გამოდიოდნენ. სიღზე მათ ორი ბასუსის მფარველობის ქვეშ მეოთხე ემაწვილი შეიყუთა წინ. სიღის სივარდის გამო ერთი თავადთაგანი შეეჩხას მოზიზღავიერეს, რომელმაც იუკადრისა ესა და დაუწყო გინება-ლანძღვა; მასვე გამოეჭამაგა მეორე ზარხშიც. მოთმინებდგან გამოსულმა თავადებმაც შეუტყეს, მაგრამ თავადი მიტნ დასცეს და თეთ-რი ჩხობით სულ შავი ქვის ტყერში ამოსვარეს და ვარცა-თაც მისთელეს, მაგრამ მარტო ესეც არ აკმარეს: ერთმა ზა-რხობთაგანმა, გვარათ ჭ—ლმა, რეკლკერი ესროლას ა. წ— ლს, რომელსაც ასცდა და მოხვდა იქვე მეოთხე ჩ—ქს. დამ-ნაშავე შეშერობილია. ეს თავადი მთელ ზეშო იმერეთშიდ სს-სელ გაჩთქედნი აჩიან თავიანთი პატიოსნებით, არავის ას სოვს მათგან ჩსუბი და ავალ-მაყალი, ღვინოს ორთავე ერი-დება და არც მთუჩალი უნასავს ჯერ ვისძეს.

მეორე მაგალითი, რომელიც მეთისკელს უთუოთ გულს შეუხარავს: დ. ა — ძე სამღვთის-მშობლოთ ჭიათურადგან მა-სლობელ სოფელში იყო მომატიეებელი, სდაც სდაილზე მის და ერთ სსვა წვეულთაგანს ღაზარავი მოუვიდათ ღვინის სმა-ში; ღაზარავი მალე ჩსუბთ გადაიქცა. ა—ძემ სანჯალით შე-უტია მოზიზღავიერეს, მამინ უკანასკნელმა იკადრს გაქცევა, ა— ძე არ მოეშვა და უკან გამოუდგა და რა ნასა, რომ მოზირ-დავირე უფრო მარჯვეთ ვარბოდა, დაწვეა შეუძლებელი იყო აილა თავისი სანჯალი და თავისავე ბარკალში მაგრათ ჩაიდა, „რატომ უფრო ჩქარა არ მირბისარო“! მსოლოთ ჭიათურის დეკემარს შეუძლია ასეთი საგმირონი საქმის ჩადენა. ადგილ-ზე დაბრუნებისას გაითალა მარცხენა სელის სანკენებელი თი-თის სოტრი და ერთ მის ამხანათაგანს უთავაზა, რომელმაც სიამოვნებით და მადიანათ გადაუღაპა მისი მკობის სოტ-რი (?), ვითომ და ერთი კვირა იყო არაფერი ექამოს და ში-მშილით გუჭი ეწობაო *).

მრეწველობის მხრით თუ შირველი ანა, მეორე ადგილი მაინც უჭირა მთელ საქართველოში ჭიათურას. მრეწველობა დედა მარღვაი ხალხის კეონომიური განვითარების და რასაჯ-ველია ამ ხაინ ასპარეზზე, გამოსული მრეწველი იქნება იგი თუ მუშა, მტკიცეთ უნდა ადგეს თავის მოვალეობას, პატი-ოსნათ შესრულების გზას. მოვალეობა: ყოველი, რაც ადამი-ანს აურჩევია ცხოვრების მიხნათ და რომელმაც ცოტათ თუ ბევრათ უნდა დააკვიროდეს მისი მოთხოვნილება. რამდე-ნათ მრეწველი შეგნებულია, მუეითათ და მტკიცე სასიათით კიდებს სელს მრეწველობას, იმდენათ, რასავეირველია, ეს უკანასკნელი პოულობს მტკიცე ნიადაგს, აღოძმინების და განვითარების გზას ადგება. რა არის მიზეზი, რომ ჭიათუ-რაში თუ ვისძე, რამ, შეუძენა, უთოთო, სსვა გვარ ტომის ხალხს კეუთის და ჩვეება ვი იმათი ქანების შესამენი ია-რადია! ჩემი აზრით ეს შეიძლება, სსვა ბევრიც დამეთან-სმოს, შირველი მიზეზი უნდა ვძებნოთ უთანსძობებაში და მეორე გადაჭარბებულ ღვინის სმაში. თუ შირველი მიზეზი არ ყოფილიყო, ჩვენ ადვილათ შეგვეძლო სვენი სიმიდრე სსვისთვის არ დავეთმო და რომ მეორე მიზეზის თავიდან აცილებას მოვრთავდეთ, შეგვეძლება ნაშოვნის გამოყენება.

დღევანდელმა ჭიათურის კრახისმა დაგვანასვა, თუ რ-მ-

*) ვეჭვდეთ ჩვენი კორესპონდენტის მიერ გადმოცემულ ამბავს ადამიანის ზორცის ჭამის შესახებ, თუმცა ეს ამბავი ჩვენ არ გვეყრება. რედ.

*) ეს იმ ფაღვას სიტყვებია, რომელმაც 1898 წ. («გვალი» № 45) სულ სნავაფერ დაახასიათა სტუდენტები: „სტუდენტების ჩვენება სანდო არ არის, ისინი პარტიის ხალხია და ჭყუილს იტყვიანო“. მეტათ სასიამოვნოა, რომ ქუთათურ ვეჭილს აზრი გამოუცვლია, თუ იგი მართლა რწმენით და გულწრფელათ ღაპარაკობდა 20 სექ-ტემბერს და არა სსვა რისავე გავლენით... რედ.

დენათ სასაზღვრო საქმის დაუკვირებლობა, გადაჭარბებული სმა და ფლანგვა ნაშრომისა. ნუ თუ თვითიველი ჩვენგანი გარკვეთ არ უნდა ჩაუკვირდეს თავის მდგომარეობას, მოძველებულზე არ იზრუნოს, რომ უფრო მტკიცე ნიადაგზე დაყუროს თავისი საქმე! რამდენი ღვაწლისათვის, რომ გარეულ წლებში სამივიტროებში ასიანებს აფრიალებდნენ და ასეთი მოქვიანები ზურგზე გუდა-ნაბდებ ავადუღლები უკან დაბრუნებული აღარ გვიხანავს. ესაა როგორც დარწმუნებით ვიცით გერმანულ განხორციელების სინდიკატს, არონ გიბშს, მარგანეცის მწებრობებთან შეთანხმების შირობასზე ხელი მოუწერია, საქმე გათავებულათ უნდა ჩაითვალოს და შეიძლება მოძველები უფრო სიმედო დარჩეს, თუ ერთობა და გაუშირი ჩვენშივე არ გაუფლება, მით უმეტეს, რომ ბრანდილის მარგანეცი ჩვენსას დიდ მეტოქეობას ვეღარ გაუწევს, თუ მთა-მადნის დეპარტამენტის დირექტორის დახმარება გამართლდა. 9 სექტემბერს კლითონის მადნები დაიარა სსენებულმა დირექტორმა, რომელსაც ბ. ზდანოვიჩმა შესწავლა მწებრობების გაჭარბებული მდგომარეობა და რკინის გზის ტარიფის სიძვირე. დირექტორმა შეამდგომლობა აღუთქვა მარგანეცის გადახდვის ტარიფის 3—4 კპ. დაკლება. სსენებულმა დირექტორმა ინახულა სსვათა შორის ასაღ გასწავლა სატენიანო კუჭებიც და უსურვა მოწაფეებს საქმეში წარმატებას.

კამათელი.

რუსეთის ცხოვრება.

პეტერბურგში უნდა მომხდარიყო საბჭოს სიმონების არჩევნა. ქალაქის გამგეობა შეუდგა ვიდრე მზადებას, და ამ დროს მოუვიდა განკარგულება, რომელითაც შეჩერებულ იქნა არჩევნები. შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან შემდგომ განსაკუთრებული ვაშისათვის, რომელმაც უნდა გადასინჯოს 1892 წლის საქალაქო დებულება და ძირითადი ცვლილებანი უნდა შეიტანოს სატასტო ქალაქის თვითმართველობის ორგანიზაციაში. სატასტო გასუთება შიშობდნენ, რომ ეს ცვლილება აღმინისტრატორული დეკრეტით მოსდებოდა, მაგრამ გამოიჩინა, რომ ვაშისათვის მოსახრებები წარედგინება სასელმწიფო საბჭოს. გამოიჩინა აგრეთვე თუ რა გვარი ცვლილების მოსდენას მოსალოდნელი: ქალაქის არჩევნებში მოსაწილეობის ნება, გადასასხლის ხატონებისა და გაჭრებისა (განსახლეობის ცენზით, რასაკვირველია) მიერემათ ბინების დამქირებულთ, რომელნიც წელიწადში ინდინ ბინაში არა ნაკლებ 2000 მან. შემოღებულ იქნება აგრეთვე განათლებითი ცესი (არა ნაკლებ საშუალოსა); საბჭოს ვრებები იქნება პერიოდულათ, (სესიონები) ჩვეულებრივი და არჩვეულებრივი; გამგეობის წევრთ აირჩევს საბჭო, სოლო ქალაქის მოურავი დაინიშნება აღმინისტრაციის მიერ, და ნება იქნება შინაგან საქმეთა მინისტრს მიმართოს მოსხენებით. უარყოფილი იქნება გამგეობის ვოლდგეიური შასუნის გება, ყველა წევრთ მხოლოთ თავის განყოფილების მოქმედების შასუნის მტკბელი იქნება. პეტერბურგის საბჭომ, სმონანის კედრინის წინადადებით, შეამდგომლობა აღძრა, რომ ვითხვის გარეკვის დროს განსაკუთრებულ ვაშისათვის მიწვეულ იქნენ ქალაქის რწმუნებულნიც.

== პეტერბურგის შენობებზე დასახინებულ მუშათა დამხმარე საზოგადოებაში აღძრულა ვითხვა დაშავებულ მუშათათვის შესაფერი სამუშაოს მოპოების საქმის მოწოების შესახებ. უნდათ ამ მიზნით განსაკუთრებული ბიურო დააარსონ.

== ხარკოვის უნივერსიტეტს მიუღია პეტრიცია, რომელსაც ხელს აწერს მრავალი განათლებული ქალი. ეს ქალები

თხოვენ უნივერსიტეტს იშუამდგომლოს, რომ ხარკოვის უნივერსიტეტში შესვლის ნება მიუცეს ქალებსაც. პეტრიცია-ქალის მომწერთა აზრით სატასტო ქალაქებში არსებული ქალების უმადლესი სასწავლებლები ვერ გამოყოფილებენ სწავლის მსურველთ, ბერის უადგილობის გამო ვერ დებულაბენ, ბერის მსურველი სიღარიბის მიზეზით ვერ ასერსებენ სატასტო ქალაქებში წასვლას და სსვ. თინლანდიის უნივერსიტეტში დებულაბენ ქალებს და ეს სწავლის საქმეს არ აფერხებს, ნათქვამია ქალების პეტრიციაში.

ს ა ს ღ ვ ა რ გ ა რ ე თ .

ინგლისი. უკველ დღე გამებს ფრანგი-ბერები მოქუას. ბერები ყველგან სასლდებთან, მაგრამ უფრო ვი ვენძელ უაიტზე დადეს ბინა. რაც ვი სახლი იფილება ამ ვენძელზე, სულ ფრანგი-ბერები უიღულობენ. სოკოერთი ინგლისური გასუთი მეტათ შესინა ბერების შემოსევამ.

— „დეილი ქრონიკლის“ რომელი ვორესზონდენტი წერს: შაშის მეტათ ესამონა, რომ შროტესტანტის საწმუნობის ქვეყანამ, ინგლისმა, ასე ვარგათ მიიღო საფრანკეთიდან განდევნილი ბერები. შაშას ერთ მალე წარჩინებულ ვადისათვის უთქვამს: იმედი მაქვს, ბერებიც არ დაივიწყებენ ინგლისის სიკეთეს და თავიანთ მსრივაც სიკეთით გადაუსდიან ასეთ სტუმართმოყვარეობისათვისაო. შაშის დაუქნია: ჩემ დღეში ვერ ვიფიქრებდი, რომ სიკვდილის წინ ასეთ სამწუნარო ამბებს მოვესწებოდა: ვათოლაკეთა ქვეყნებში საწმუნობის თავისუფლებას არღვევენ და შროტესტანტის ქვეყნებში ვი, ინგლისში და გერმანიაში, ასე ღმობიარათ ექვევინ ვათოლიკეებს.

— „დეილი ნიუზი“ სამსრუთი აფრიკის ომის შესახებ წერს:

„ყველასათვის ცხადია: 1) ჩვენი მთავრობა რაღაც მიზეზით საზოგადოებას უმადავს სამსრუთი აფრიკის ომის ამბებს; 2) ბერები თანდათან მეტ მხნობას იჩენენ. ამ ბოლო დროს მომეტებულ ნაწილათ ბერები თავს ესმიან ჩვენ ჯარებს, და ჩვენი ჯარი მტრო იტრებს ბერებს, 3) ერთი თვის განმავლობაში; ბერებმა იმდენი ზარბასხუბი წაართვეს ინგლისელებს, რომ შეეძლიანთ მთელი ზატარეა შეადგინონ; მოკლეთ რომ ვოქვათ, ინგლისელებს იმდენი ზარბასხანი წაართვეს, რამდენიც შარშან დეკეტმა სანაზოსთან წაართოთ. უფრო სმარათ ბერები აფექტებენ ამ ზარბასხებს და ტოკებენ; 4) ბერებმა ინგლისელებს დიდძალი სამხედრო სურსათი წაართვეს, მაგრამ მთავრობა ამ ამბავსაც მადავს; 5) ინგლისელების სადარჯო რაშები მეტათ დასუსტდენ და დაიღალებენ. ამ ბოლო დროს ბერებმა რკინის გზების სადარჯო რაშებიც ვი დაატყვევეს. წინათ ასეთი ამბავი არასდროს არ მომხდარიო.“

— ქალ. გრიმსიში გაფიცული მუშები დიდ გაჭირებაში ჩაცვივრულან. თვით კონსერვატორული გასუთი „დეილი ექსპრესი“ ვი ფულს ატოკებს მუშების ცოლებისა და ბავშვებისათვის. მუშები მეტათ ვაბოროტდენ, უწკარუბაც მოასდინეს. გრიმსიში ჯარი დაიბარეს, ერთი ვემი მოვიდა გრიმსის ნავთ-სადგურში. ხალხს პოლიციასთან მოუვიდა შეტაკება და ბერი მუშა დასტრეს ვიდრე. ამ გაფიცვის თაობაზე „რუსკია პედომოსტის“ ვორესზონდენტი წერს:

«თავათ სამსრუთ-აფრიკის ომმა გაუჭირა საქმე მთავრობას და ეს გაფიცვა სომ მოულოდნელი მესივით დაეცა თავსა.

სახოგადოთ ინგლისელები გაფიცვის დროს ჯარის გაგზავნას ჭირივით ურბობან. გამოცდილებით იციან, რომ უბრალო ფიზიკური ძალა უფრო ურევს და სლანთავს საქმეს. ამას გარდა ჯარი რომ საქმეში გაერევა, უსათუოთ სისხლი დაიღვრება, ბევრი მოკვდება კიდევ, ამასვე კი ისეთი სამინელი ამბავი ატყდება ინგლისში, მთელი ქვეყანა ისე ადღვლებს ხოლმე, რომ სასულთან და ძლიერ მთავრობასაც კი შიშის ზარს დასცემს ხოლმე. ამიტომ მთავრობა უოკულ-ნაირათ ცდილობს კაპიტალისტები და მუშები შეარბოს. აქამდე გრძობაში სული არაერთვის უსლიათ, ერთიგ არავინ დაუტყუალებათ. მთავრობას ეშინია, ვაი თუ მუშები უფრო გაავბროტო, ავადელო.

გრძობის იმპერიალიზმის, ესლანდელი მთავრობის ბურჟუაზი ფიქლებოდა, აქაური დეპუტატი დაუტი—უვიდურესი იმპერიალისტია, ამასთანავე აქაური კაპიტალისტების ტრესტის თავმჯდომარეცაა. მუშებაც ნამეტნავათ ამ დეუტის უნიკან. დაუტის ეთქვა მუშებისთვის: «ან ჩვენ ვირობებს დათანსმდით, ან თუ არა და ვეკლანი მშოვრები ამოწყდებით. ჩვენ საქმეს ქალ. გუბრდინში გადავიტანთ, სულ ნორვეგიელებს დავიჭერთ მეთევსეებათ და გუბესაც ნორვეგიის ბაირად ქვეშ ვატარებთ. ამის გამგონეს, მუშებს, სულ ცუცსელი მოკვიდათ და მამინვე დიდი უწესობა მოასდინეს.»

მუშები თხოვლობდნენ, ჩვენი საქმის გადაწვეტა სამედიცინო სასამართლოს მივანდოთო. კაპიტალისტები დიდ უარზე იდგნენ. ესლას გასეთები იუწებან: გრძობაში გაფიცვა გათავდაო. კაპიტალისტები დათანსმდნენ, რომ მათი და მუშების საქმე სამედიცინო სასამართლომ გადაწვიტოსო. ჯარი ისეკ თავის ბინასე ქალ. შევიდღში დაბრუნდა.

ბელგია. «ტაიმსსა» ამ ნაიჩი დეპუტა მოსკლავი ლეიუიდან (იგივე ლიუტისი): 29 სექტემბერს ღამით მუშების დასმა კრება მოასდინა და გადაწვიტა, საუოკელთოთ გაფიცვა მოკასდინათო. ეს გაფიცვა 30 სექტემბერს უნდა დაიწყო. კრებას 100 დელეგატამდე დაესწრო. ესენი 10,500 მენასშირე მუშის წარმომადგენლები იყვნენ. კრებაზე მეტათ შოფოთანი გამათი გამართა.

ბერმანი. «ბერლ. ტაგებლ.»-ი წერს: ვეკლას სასულმწიფოებს განზრასვა აქეთ სკერთო ღონისძიება მიიღონ და ანარქისტების მწერლობა და გასეთები სრულიად მოსზონ; ისეთი წესების შემოღება სწადიანთ, რომ ამას იქით ანარქისტების მწერლობის გავრცელება არას გზით აღარ შეიძლებაო.

გასეთი შენიშნავს: სასულმწიფოები სასტიკი წესებით ვერას გასდობან ანარქისტებთან, ანარქისტების მწერლობის მოსზობა შეუძლებელია. თუნდაც რომ მოსზონ, მაინც აქედან არა გამოვა რა: ანარქისტების აზრები მაინც დაჩნება—აზრის გაქრობა სომ შეუძლებელია.

ამერიკის შაირთავული შტატები. სასოფრანდისკოში ნავთსადგურის მუშების გაფიცვა ჯერ არ გათავებულა. კაპიტალისტებმა შეგდეს ქვა და შეუშვირეს თავი: მუშებთან მორბეება ფიქრათაც არ მოსდით. ამიტომ გაფიცრულ მუშებსაც ძლიერ ჯავრი მოსდით და მეტათ ადღვებულები არანს. ორჯერ სისხლის ღვრაც მოსდა. ერთჯერ გარეშე მუშებთან მოკვიდათ შეტაკება, მეორეთ—შოლიცელებთან. ეს მეორე შეტაკება ნამდვილ ბრძოლას მოავოხებდა თურმე გაცსა.

— ფოლადის ტრესტსა და მუშების ტრედ-უნიონს რომ ბრძოლა ჰქონდათ, როგორც ვიციით, გათავდა. ამასე გასეთები დღემდე ხმას არ იღებენ, თითქო ეს უშიშვნილო, მტირე საქმე იყეს.

— 21 ოქტომბერს (ახ. სტ.) ქალ. მექსიკოში ამერიკის ვეკლას სასულმწიფოების წარმომადგენელთა კონგრესი უნდა მოსდეს. ჰონდურასისა და სანდომინგოს რესპუბლიკის გარდა დანარჩენმა რესპუბლიკებმა თავიანთ წარმომადგენლები კიდევ დანიშნეს. შრეზიდენტმა რეზველტმა შეერთებული შტატების დელეგატებს ინსტრუქცია მისცა. შრეზიდენტს დაუვალეობა, მარტო ისეთი საქმეები განისიღეთ, რაც ვეკლას სასულმწიფოებს ეინტერესებათო და მონროეს დეკრის თაზბასე ან უცხო სასულმწიფოებთან ურთიერთობის შესასებ მასაც ნუ ამოიღებთ, თორემ ამით ტუულათ გადავივიღებთ ამერიკის რესპუბლიკებსაო.

ისპანია. 1868 წელს 30 სექტემბერს, ისპანელებმა რეკოლეიფიას მოასდინეს და დედოფალი ისაბელას ისპანიადან განდევნეს. ამ დღის მოსავონებლათ ქალ. ბარსელანსა ლიბერალები დიდი მანიფესტაციის გამართვას აზრებენ. კლერიკალები თავიანთ მსრიავე აზრებენ კონტრ-მანიფესტაციის მოსდენას. შოლიცია სასტიკ ღონისძიებას მიიღებს, რომ უწესობა არა მოსდეს რაო.

საზრანბეთი. ასალი კანონის ძალით, ბერების არც ერთ კრებულს არა აქვს უფლება რაიმე ასალი საქმე დაიწყოს, თუ მთავრობისაგან ნება-რთვა არ აიღო. მთავრობის აზრით, რაც კი ბერებს ნებადაურთველათ სკოლები გაუსსნიათ, უნდა მოისზონ, ან არა და ბერებმა უოკელი სკოლისათვის ცალკე ნება რთვა უნდა აიღონ. თუ, ეს კანონი მართლაც ამნაირათ შესრულეს, მაშინ ცუდი დღე დაადგებათ ბერების სკოლებს. 1886 წლიდან დაწეული სასულმწიფო საბჭო თითქმის მუღამ უარს ეუბნებოდა ბერებს, როცა სკოლის დაარსების ნებას თხოვდენ ხოლმე; ალბათ, ამას იქითაც ასე მოსდება, და ამიტომ ბერების სკოლებს ცუდი ბედი მოკლის. ვეკლას კლერიკალური და ნაციონალისტური გასეთი მკაცრათ ჰგინავს ამასე მთავრობას.

— ვალდკ-რუსოს მთავრობა მუშების ჰენსიას კანონ-პროექტს ისილავს. კიდრე შარლამენტი დაიშლებოდა, რამდენიმე დეპუტატის რჩევით, შალატამ დაავალა მთავრობას: საფსუელის განმავლობაში გაიკეთ, რა აზრის არიან ამ კანონ-პროექტზე მუშების სახოგადობანა და კაპიტალისტების სინდიკატებო. მთავრობა ამის წინააღმდეგი იყო: რლას დროსია ვეკლას აზრის გაკება, როცა შარლამენტი კიდევ შეუდვა კანონ-პროექტის განსილვასო. მაგრამ შალატამ 20 ხმის უმეტესობით სასენებული დეპუტატების აზრი შეიწინაა. საფსუელში მუშების სახოგადობათა და კაპიტალისტების სინდიკატებმა თავიანთი აზრი გამოთქვეს და მომეტებულ ნაწილათ მთავრობის პროექტი დაიწუნეს. კაპიტალისტების სინდიკატებს უმეტეს ნაწილს შასუხი არ მიუციათ მთავრობისათვის, მაგრამ რომლებმაც კი შასუხი მისცეს, ერთხმათ დაიწუნეს მთავრობის პროექტი. მუშების სახოგადობასე უნდა ვთქვათ, რომ მსოფლოთ ამ სახოგადობათა ერთმა მკათედმა მოიწონა ეს პროექტი, სოფლის მუშებს სომ უფრო ნაკლებ მოწონებოდათ. კაპიტალისტებს ჰენსიის სსენებაც კი ეკავრებათ: ჰენსიები სულაც არა საჭიროო. ამვე დროს მუშები კიდევ ჩივიან, ძლიერ ცოტა ჰენსიას დანიშნული, და ამას გარდა მუშებს ჰენსიის თანსის შესადგენათ ფული არ უნდა ერთმოდეთო და სსე. ამ გარემოებამ მთავრობა დიდ გაჭიკრებაში ჩავლო. იქნება მთავრობამ თავის კანონ-პროექტი სულაც შეცვალოს. თუ ასე მოსდა, მაშინ შალატა სახოგადო არჩვენამდე ამ კანონ-პროექტის განსილვას ვეღარ მოასწრობს.

— შრომის საჭიროების წევრთა არჩევანი თითქმის და-

სრულდა. 60,000 კაპიტალისტს სულ 462 სინდიკატი აქვთ დაარსებული. ამ სინდიკატებს 6,000 ხმის უფლება აქვთ. არჩევანში მარტო 92 სინდიკატი მიიღო მონაწილეობა. ეს 92 სინდიკატი 28,000 კაპიტალისტის წარმომადგენელია და სულ 2,800 ხმის უფლება ჰქონდათ. 120,000 მეშას 487 სინდიკატი აქვს დაარსებული და 5,000 ხმის უფლება აქვს. მეშების სინდიკატთაგან არჩევანში მარტო 210 სინდიკატი მიიღო მონაწილეობა. ეს 210 სინდიკატი 80,000 მეშას წარმომადგენელია და 3,300 ხმის უფლება ჰქონდათ. როგორც ვხედავთ, ამომარჩეველთა უმეტესობას არ მიუღია მონაწილეობა არჩევანში. მაგრამ არჩევანისათვის არაა საჭირო, რომ კანდიდატმა კენჭის ახსოვეუტიური რიცხვი მიიღოს, ან უფრო გასაუბრო რომ ვთქვათ, არაა საჭირო, რომ არჩეული წევრი უსათუოთ გათუორდეს; ოღონდ თავის მოწინააღმდეგეზე მეტი თუთრი კენჭი ვი მიიღოს და არჩეულათ ითვლება. ამიტომ თუმცა ბევრმა მონაწილეობა არ მიიღო, არჩევანი მაინც მოხდა. შრომის საბჭოს 29 განუოფილება უნდა აერჩიათ: ამ რიცხვიდან 20 ამოუჩრქვიათ ვიდრე.

ფეხიციარია. მეშების საერთა-შორისო დამცველმა საზოგადოებამ 14 სექტემბერს, ქალაქ ბაზელში კონგრესი მოახდინა. პირველ კრებას 39 დელეგატი დაესწრო: 9 გერმანიიდან, 5 ავსტრიიდან, 3 ბელგიიდან, 5 საფრანგეთიდან, 4 იტალიიდან, 6 ჰოლანდიიდან, 7 შვეიცარიიდან. ოფიციალური წარმომადგენლები მარტო საფრანგეთის, ჰოლანდიის, შვეიცარიის და იტალიის მთავრობას გამოეგზავნათ. შახათის კრებას იმაზე ჰქონდა ბჭობა, თუ შრომის ბაურო დაეაწესათ ამისი მოქმედების საგანი აღეზიანათ. კრებამ დაადგინა: ამ ბიუროს მოქმედებას წმინდა მეტრიკული სასაითი უნდა ჰქონდეს. გარდა სსკა-და-სსკა წიგნების გამოცემისა და ცნობების შეკრებისა, საბჭოს დაევალება: გამოიკვლიოს, თუ რომელ ქვეყანაში რამდენს ამუშაებენ დედაკაცებს ქაჩსნებში დამით და რა შედეგი მოჰყვას ღამ-ღამობით შრომის აგრძაღვას; დაწვრილებითი სტატისტიკა შეადგინოს, თუ სსკა-და-სსკა ქვეყნებში რა ზარალი მოხდით და რამდენი მეშა აკვდება უბედურ შემთხვევისაგან. გამოიკვლიოს მუშაკელების რომელი დატვია მეშების ჯანმრთელობისათვის მახებელი და მეტადრე დიდი უურადლებით უნდა გამოიკვლიოს ის საქმეები, სადაც ტუვიისაგან დაძახებულ წამლებსა და თუთრ ფოსფორს სმარობენ.

იტალია. ერთი გაზეთის სიტყვით იტალიაში სულ 2000 ანარქისტი იქნება. ეს გამოცხადებული, ამჟამად ანარქისტია ამდენი, მაგრამ დაჯარული, ჩუმი ანარქისტების რიცხვი გაცილებით მეტია. ბოლო დროს მეშების საზოგადოებასა და ამსანაგობაში ანარქისტებმა მეტი გავლენა მოიპოვეს. მაკინდის მოკვლის შემდეგ, იტალიის პოლიტიკურმა წრეებმა ღაპარაკი დაიწყეს, ანარქისტების წინააღმდეგ სასტიკი განხილები გამოეცხადათ. კონსერვატორები თხოულობენ, კანონი გამოეცხადათ, რომ ანარქისტების მამდეგება ეგულები ნამდვილ ბოროტ-მოქმედებათ ითვლებოდნენ და ეგულები სასისლის სამართალში მიეცნენ. კონსერვატორები სუძრობა გაშეებით ცდილობენ, მთავრობაც მიიძსროს და თავიანთ აჯმური ასრები ასრულებინონ. მართალია ცნარდელის სამინისტრო ცოტა რბილათ იტყვება, მაგრამ არა მგონია, კონსერვატორების სასამოვნოთ, ესეთი სასტიკი განხილება შეადგინოს; ამისთანა განხილს სულ ერთად, ზალატა არ დაამტკიცებს.

სამხრეთი-აფრიკა. «მანხესტერ გარდინს»-ი სწერს: «ლონდონში იმედი აქვთ გადაწყვეტილი, რომ რბი წლეულს

გათავდეს. სამხრეთი აფრიკაში მეოფე აფინტრებსაც არა აქვთ იმედი, მომავალი ბედნიერი დღეები, შობა-ახალწელიწადი, რიგლისში გაატარონ. მთავრობა სსკა და სსკა ვაჭრებს ჯარისათვის საჭირო ნივთებსა და საქონელს უკეთავს. გაზეთებში სწერენ: ოფელი მოვარგოვით და ჯარის კაცებს საბედნიერდღეოთ საჩუქრები გაუგზავნათ.

კონეტუს.

ლ. ბერნედი

(დასასრული. — იხ. № 39).

დიახ, ღრმა ფიქრს მიეცა ოსკარი. აიჩიოს ცოდნა, მაშასადამე, უნდა იყოს მარად ყელთამდე გამაძლარი, ან და ძალზე მშვიერი. განა სწავლა-ცოდნა მას ბედნიერებას მოუპოვებს? არა, იგი ვადაუსხნის მას იმ საშინელ შავ ჯურღმულებს, რომლებშიაც სხვები ხედავენ მხოლოდ აყვავებულ წალკატებს. ნუთუ მე უნდა შევამცირო ისეთაც პატარა ჯგუფი ჩემის მეგობრებისა, ნუ თუ მე უნდა შევამცირო ისეთაც მცირე რიცხვი ჩემის საყვარელი ნაცნობებისა, ნუ თუ მე უნდა შევიძაგო ის, რაც ასე მიყვარდა აქნობამდე? განა ისე კი ობლიათ არა ვგრძობ ჩემ თავს ამ ჟამათაც? ოხ, არა, არა, სწავლა—ეს ერთი უსაშინელესი საჩუქარია კაცთადმი ღმერთების მიერ. ნაშ შორს ჩემგან, ცოდნავ! წარმოთქვა ოსკარმა და გადადვა იქით ცოდნის ჯაღო.

გონესტუსმა გულზე მიიკრა ყმაწვილი და უთხრა: «შენ გამარჯვებული გამოხველ უსაშინელეს ბრძოლიდან და აწი აღარ მეშინია მე შენის არჩევნისა». ამის შემდეგ ოსკარმა აიღო ხელში სიმდიდრე და გულცივით დაუშვა იგი თვის ფეხებთან. ოსკარს ძალაღა დაურჩა ასარჩევით— გახდეს ბატონი მთელის სამყაროსი! გააბედნიეროს რამდენიმე მილიონი ხალხი! შეიქნას საყვარელი და თავყანსაცემი რამდენიმე ათიათასი გულისა! დააჯილდოვოს კეთილნი და დასაჯოს ბოროტნი! დიახ, ეს ყველაზე საუკეთესო იარაღია, დიახ, ძალაა შენისი ისე, როგორც ვარდი! ვარდი... მაგრამ მისი ეკლები! განა ყვავილებში კი არ იმალება შხამქილა, ცბიერი გველი? განა რომელი მართავედა ქვეყანას ძლიერების კვერთხით? განა ეს კვერთხი თვით მისი მბრძანებელი არ იყო, ვიდრე სხვისა? მე ხომ არ შემოძლია ვიყო სხვებზე უკეთესი! მე შემოძლიან მხოლოდ ერთი, და ეს ერთი ის არის, რომ გავთელო ფეხ ქვეშ შენის გვირგვინი! ოსკარმა გადაავლო გვერდზე გვირგვინი.

— გმადლობ, მამაო, მე კმაყოფილი ვარ, მე არა მაქვს არაფრის სურვილი, უთხრა მან ბერიკაცს.

— არა მაქვს მე არაფრის სურვილიო, ამბობ შენ? მიუგო გაკვირვებულმა გონესტუსმა. ოსკარ, შენ კმაყოფილი ხარ მაგ გვარი მდგომარეობით, მაგრამ განა შენს მეტი აღარავინ არი ქვეყანაზე?

ოსკარი გაწითლდა. მას მოაგონდა თვისი დედ-მამა, და ძმები, ნათესავები, ნაცნობები და შემდეგ მთლათ ქვეყნიერება, მთელი მსოფლიო.

— რას აირჩევ შენ სხვებისთვის? შეეკითხა კვლავ გონესტუსი.

— ოხ, მამაო, მე არ შემოძლია გადაწყვიტო. ეს არჩევანი, მე გთხოვ, რომ ყოველი ადამიანი ბედნიერი იყოს.

გონეტუსს გაიღმა.

— მე არ შემიძლია ოსკარ შენი სურვილის ასრულება. კაცობრიობის ბედნიერება მხოლოდ სათნოებას შეუძლია. ოსკარი დაემხო მოხუცის წინ და ხელებ აპყრობილმა შეღალდა ათრთოლებული ხმით:

— მაშ მოჰვინე მათ სათნოება, რომ იყვნენ ისინი ბედნიერნი!

— არა შევილა, მე ეს არ შემიძლია, ნუ მთხოვ მაგას! ცოდვა არის გახრწნა, და გახრწნა კი წყაროა ცხოვრებისა. უთხრა მოხუცმა.

მაგრამ ოსკარს ამ ჟამათ ისე უყვარდა მთელი კაცობრიობა, ისე წყუროდა მისი მეცნიერება, რომ მას არ ესმოდა მოხუცის სიტყვები და ის გატაცებით უმეორებდა მოხუცს თვის თხოვნას: «გააბედნიერე, გააბედნიერე ტანჯული ადამიანი».

— გაიმეორე ეს სიტყვები სამჯერ. უბრძანა გონეტუსმა. ოსკარმა გაიმეორა.

— ასრულდეს სიტყვა შენი, წარმოთქვა მოხუცმა. მალე შუალამე იქნება. მე უნდა ვისარგებლო ამით, რადგანაც ამ დროს შემიძლია მე შევცვალო ქვეყანაზე ცხოვრების მსვლელობა ერთი ბრძანებით, ადექი ფეხზე! უბრძანა მან ოსკარს.

დაჰკრა შუალამის საათმა. გონეტუსმა თვის ჯაღოიანი ჯოხი გაიშვირა აღმოსავლეთისაკენ, დასავლეთისაკენ, სამხრეთისაკენ და ჩრდილოეთისაკენ, ის თან რაღაცა ლოცვებს ამბობდა. მოისმა ზეციდან ანგელოზთა ხმა და დედამიწიდან კი აღმოხდა საზარელი ქვეთინი. ოსკარს ეშინოდა მაგრამ იმავე დროს აღტაცებულიც იყო.

— საიდან მოისმის ეს საიდუმლო ხმები?—ჰკითხა მან გონეტუსს.

— ჩუმად, შევილა, ეს ხმა ბოროტ სულთა ხმებია, ნუ შეეხები შენ იმათ, მიუგო საიდუმლო ხმით მოხუცმა. ეს ხმა აბა ვნახოთ ჩვენ თვით საქმე. ისინი გარეთ გამოვიდნენ. შევნიერი და წყნარი ღამე იყო, აღტაცებულმა ოსკარმა შეხედა ვარსკვლავებით მოკირწყლულ ცას.

— დასტკბი ამ მშვენიერი ღამით, უთხრა მოხუცმა, ეს ღამე უკანასკნელი ღამეა დედამიწაზე. ღამე არის ცოდვა, და მზე აღარ ამოვა ამის შემდეგ ცის კიდზე.

ისინი შევიდნენ ერთ ვიწრო ქუჩაში. აქ ვილაც კაცი ნელი ნაბიჯით მიიპარებოდა კიბეზე და თან აქეთ-იქით იცქირებოდა.

— ნუ თუ შენ ნებას მისცემ, რომ ამ კაცმა ბოროტება ჩაიდინოს, ვინ იცის, რომელ მძინარეს უნდა მოუსპოს მან სიცოცხლე,—უთხრა ოსკარმა მოხუცს.

— დამშვიდდი, ოსკარ, ბოროტება მან უკვე ჩაიდინა, ხოლო ახლა კვლავ დაუბრუნდა ის შენანების გზას და უკანვე მიაქვს ნაქურდალი.

მათ კვლავ განაგრძეს გზა. ისინი შედიოდნენ ყველგან, ხედავდნენ ყოველისფერს, მაგრამ თვით კი სხვებისთვის უჩინარნი იყვნენ.

— ეს რა ქვეთინი მოისმის, აგერ, აი იმ დიდი შენობიდან? დაეკითხა ოსკარი კვლავ მოხუცს.

— იქ კაცის მკვლელნი და ავაზაკნი ინანებენ თვის ცოდვებს. მიუგო მოხუცმა.

ისინი მოშორდნენ ამ ალაგს და მივიდნენ ახლა ერთი სახლის კარებთან. აქ თმა-გაწეწილი ახალგაზდა ქალი დაკონებოდა აკვანს და ქვეთინებდა. იქავე ახლოს ატუ-

ზულიყო ყმაწვილი კაცი და ხელებ გაშვერილი ემუდარებოდა მას რაღაცას.

— ვინ არის ეს? იკითხა ოსკარმა.

— ეს ამ ქალის მომტყუებელია, მან შეაცდინა ცოლი თვისის მეგობრისა. ახლა ქალი აკვანზე დაყრდნობილი ბაღის წინ ინანიებს დანაშაულს თავის ქმართან, და ეს ყმაწვილი კაცი კი შენანებით გაურბის ამ შევნიერ ცოდვას. ისინი გავიდნენ ახლა ერთ დიდ მოედანზე. მოედანი მთლად დაფენილი იყო სხვა-და-სხვა შევნიერი ხეებით. მრავალი კაცი და ქალი მოდიოდა ამ მოედნისკენ. აქეთვე მოდიოდნენ ჯარებიც. მათ ბაირალები გაეშალათ, უკრავდნენ მუსიკას, ამზადებდნენ ზარბაზნებს, აწყარუნებდნენ ხმლებს, იარაღის იმრგვლივ საშინელი ხმაურობა იღვა.

— რა ამბავია, გონეტუს? ჰკითხა ოსკარმა.

— ამ ხალხში, აი ამ მოედნისკენ რომ მიეშურება, არიან ქალაქის მოთამაშენი, ავაზაკნი, სისხლის მწოველნი ჯაშუშები, ხოლო სათნოების შეუჩვენელი ჯარი კი გამოსულა, რომ პირისპირ მიეგებოს მათ სიმრავლეს.

გათენდა დილა, მაგრამ მყუდროებას არა არღვევდა რა. არ მოისმოდა ქალაქის ჩვეულებრივი ხმაურობა. არც ჩაქურების ცემა ქარხნებიდან, არც ვაჭრების ყვირილი.

— რათ არის ამისთანა სიწყნარე? იკითხა ოსკარმა.

— იმიტომ, რომ ხალხს აღარა აქვს ახლა წინანდებურათ სხვა-და-სხვა არასაქირო მოთხოვნილებანი. ისინი კმაყოფილნი არიან და სხედან სახლებში უშფოთველად, წყნარად. მეპურეების წინ იღვა დაღონებული აუარებელი ხალხი. იმათ უნდოდათ ეყიდნათ პური, მაგრამ პური აღარ იყო, რადგანაც მთლად ღარიბებისთვის დაერიგებინათ უფასოდ.

ასობით უსულო გვამები ეყარა ქუჩებში.

— ვინ არიან ეს უბედურნი, იკითხა შეწუხებულმა ოსკარმა.

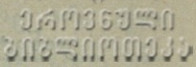
— ესენი არიან ჯაშუშები, მათ არჩიეს ისევ სიმშობლივით სიკვდილი, ვიდრე თავისი სამარცხვინო ხელობით ცხოვრება.

ისინი მივიდნენ ახლა მეფის სასახლესთან. აქ კარებზე აღარ იდგნენ დარაჯები. მეფეს აღარ ეშინოდა ხალხისა მას შემდეგ, რაც მისი აღარ ეშინოდა თვით ხალხს. ისინი შევიდნენ სასახლის მისაღებ ოთახში. აქ იყვნენ ხელმწიფის მახლობელნი პირნი. ერთი მათგანი დაჩოქილი ემუდარებოდა ვილაც ყმაწვილს, და თხოვდა პატივებას, რადგანაც მას ცილი დაეწამებინა მეფის წინ ყმაწვილისთვის. ისინი შევიდნენ ახლა თვით სამეფო ოთახშიაც. მეფე იჯდა ტახტზე, მის წინ თვალცრემლიანი დამხობილიყო ვილაც ქალი. „მეფევ, ნუ ჰკლავ უდანაშაულო კაცს“—ემუდარებოდა ის გვირგვინოსანს. ამ სიტყვებზე მეფის ერთი უმახლობელესი პირი ძალზე გაფითრდა. «ჩემო მბრძანებელო, წარმოთქვა მან კანკალით, მაპატივე, მე მას ტყუილად დავწამე ცილი“. მეფე თვალცრემლიანი გადმოვიდა ტახტიდან.

ოსკარი და გონეტუსი გამოვიდნენ სასახლიდან. ისინი გაემართნენ მდინარის ნაპირისკენ. აქ ოსკარი წაატყდა ქალის გვამს და შეკრთა.

— უბედური!—წარმოთქვა გონეტუსმა.

წარსულ ღამეს მან დაჰკარგა თვისი ერთადერთი სიმდიდრე-უბიწოება და აი აქ, ამ მდინარის ტალღებში იპოვა მან სამარე.

ოსკარი და გონეტუსი მივიდნენ ხიდთან. აქ ვალაც
ყმაწვილი კაცი იდგა მთლათ გაფითრებული და კანკა-
ლებდა. ის ცრემლიან თვალებს ხან ზეცას მიაპყრობდა
ხოლმე და ხან მდინარის. აშფოთებულ ტალღებს. ოსკა-
რი გაეშურა ყმაწვილისაკენ.

— ვინ არის ეს ყმაწვილი, გონეტუს? — იკითხა ოს-
კარმა.

— შორს, შორს მისგან, დაუყვირა მას გონეტუსმა.
იტორე, ოსკარ, იტორე, რომ შენ ადამიანი ხარ!

— ვინ არის ეს უბედური? იკითხა კვლავ აღელვე-
ბულმა ოსკარმა.

— მაშ აბა მოდი ახლო, მიუგო ოსკარმა, ჰხედავ
მის ჩაცვივრულ გაყვითლებულ ლოყებს? ეს ლოყები წი-
ნათ წითლათ დაჟღაჟებდნენ და ფითრდებოდნენ მხოლოთ
მაშინ, როდესაც მათ პატრონს ესმოდა ვისიმე ტანჯვა.
შეხედე მის გამხდარ და დასუსტებულ მკლავებს! ეს
მკლავები ოდესღაც ღონით იყვენ სავსენი, მაშინ ისინი
მზათ იყვენ ებრძოლათ სიმართლისთვის და თავისუფლე-
ბისთვის. ოხ, შეხედე მის საზარელ თვალებს! ისინი წი-
ნეთ ენთებოდნენ ღვთიური ცეცხლით, და ყმაწვილ ქალ-
თა გულს საამურათ ათრთოლებდნენ. ოხ, რა კეთილი
იყო ის მაშინ! მაგრამ ვინ, ვინ გაუძღვებს მაცდურებას.
ძალის მქონე მაცდურებმა შეიყიდეს ის მისსავე დასალუ-
პათ და მან გაყიდა თვისი თავი საძაგელ ფულზე და ჩი-
ნებზე. იმისი ბაგე, რომელიც წინეთ უგალობდა ძმობას
და ამხანაგობას, ახლა ატოკდებოდა ხოლმე მხოლოთ
ბოროტებისთვის. მან გაყიდა თვისი საუკეთესო მეგობა-
რი ფულზე. იმ უბედურმა გუშინ სახრზობელაზე დალია სუ-
ლი, ის უკანასკნელათ გამოემშვიდობა ამ სახიზლარს და
თხოვა გადაუხადე ჩემს მკვლევებსო. ეშმაკმა კი ამ დროს
მიაწოდა მას ფული, საღირალი თვისი მეგობრის გაცე-
მისათვის. მაგრამ აი დადგა შუალამე, ე. ი. ის წუთი,
რომელიც გამოიწვიე შენ, ოსკარ, შენი თხოვნით. სა-
შინელმა ფიქრებმა გამოაღვიძეს ის. «მე გადავუხდი შენ
მკვლევებს», შეპყვირა მან საზარლათ და გამოიქრა აი
აქ, ამ მდინარისკენ. მას უნდა იპოვოს სამარე ამ ტალ-
ღებში, მაგრამ ეშინია მისი, და ასე ტრიალებს ის ტან-
ჯვის აღში.

გაფითრებული ყმაწვილი იდგა გაუნძრევლათ ერთ
ადგილზე.

— დაიხსენ, გონეტუს, ეს ყმაწვილი სიკვდილისა-
გან, თხოვა ოსკარმა, საშინელებაა შეუნანებლათ წარ-
დგეს ის საუკუნო მსაჯულის წინაშე.

— ოსკარ, მიუგო ჯადოსანმა, აქ თავდება ჩემი უფ-
ლება, მე არ შემძლია ეს. მან დაანება ცოდვილ ცხოვ-
რებას თავი, შეუდგა მონანიებას და უნდა მოინანიოს
კიდევ.

ოსკარი ქვითინით დაემზო მოხუცის წინ.

— მაშ დაუბრუნე მას ისევ მისი ბიწიერი ცხოვ-
რება, დაიხსენ ამისთანა შენანებიდან. დაუბრუნე ხალხს
ისევ მისი ცოდვები, ვნებები, ბიწიერებანი.

ოსკარს გამოეღვიძა...

იული.

ზამთრის პირი.

(ნაწევები).

კაცო, ზამთრისა პირია,
ცივა და თანაც სუსხდება;

მრისხანეთ ცა მოღრუბლულა,
ცისა ლაყვარდი მწუხრდება!

ქარი ღიმილით ჩანგს უკრავს,
გული არ კარგავს ჰანგებსა;
მხოლოთ მდინარე დუდუნებს,
მოგვითხრობს მწარე ამბებსა!

ფრინველებს მოუწყენიათ,
მერცხლებს მოძულდათ კამარა,
მოდის წვიმა და ავდარი,
მაგრამ აღარც ეს გვაკმარა.

მღელვარე ღვარი, ნიაგი
მოჰქუხს, ზუზუნებს, მწყარალია,
აქა-იქ კლდეებს ეხლება,
ყველა ზამთრისა ბრალია!

ჩამოქცნა მთა და მინდორი,
ბორცვ-კორდი, ტყე ტიტველია;
გრძნობით აღვზნებულს არ ვყვარობთ,
ძმა ძმისა გამყიდველია.

გარემოს დუმილი იცავს,
მთა-ველი ძილს მისცემია
და ქარიშხალმა მუქარით
მთლათ აატირა მთებია!

ლ. გ. ხონელი.

ზ ი ვ ლ ი ო ვ რ ა შ ი ა.

(პ. ავალოვ. „Присоединение Грузии къ Россіи.“ СПб. 1901).

ბ-ნ ზ. ავალიშვილის წიგნს „საქართველოს რუსეთ-
თან შეერთებას“ სრულებით განსაკუთრებული ადგილი
უჭირავს იმ ურიცხვ მონოგრაფიათა და გამოკვლევათა
შორის, რომლებს გამოქვეყნება გამოიწვია საქართვე-
ლოს რუსეთთან შეერთების ასი წლის შესრულებამ. პი-
რუთვნელობა, ახუ ობიექტიური მსჯელობა, ცოცხალი
და გაბედული, ალაგ-ალაგ თითქმის სახელოვნო, ენა და
ამასთანავე ნიჭიერი გადაცემა—აი რაში მდგომარეობს
ბ-ნ ავალიშვილის შრომის უმთავრესი ღირსება. ავტო-
რის მიზანი ყოფილა—დაეხატა საქართველოს რუსეთთან
შეერთება თავისი უმთავრესი მომენტებით, ეჩვენებია ზო-
გიერთი პირობები, რომლებმაც გამოიწვიეს ეს შეერთე-
ბა, და აგრეთვე ის გარემოება, რომელშიაც ის მოხდა
(წინ., გვ. IV). უნდა აღვიაროთ, რომ ბ-ნი ავალიშვი-
ლი მეტათ სინიდისიერათ ასრულებს ამ დანიშნულებას.

საინტერესოა, თუ როგორ უყურებს ბ-ნი ავალი-
შვილი საქართველოს რუსეთთან შეერთებას: „არა თან-
დათან მეცადინეობას რუსეთის დიპლომატიისას, არამედ
გამუდმებულ ძებნას რუსეთის ქვეშევრდომობისას საქარ-
თველოს მეფეების მხრით მოყვა საქართველოს შეერთე-
ბაო“, — ამბობს იგი. „შეერთების დედა-აზრი ეკუთვნის
საქართველოს, მის მეფეებს; მაგრამ როგორ უნდა შეერ-
თებულიყო ის, ეს გადაწყვიტა რუსეთმა“... აქ შეც-
დომათ მხოლოთ ის აზრი უნდა ჩაითვალოს, რომ ვი-
თომც რუსეთის დიპლომატია საქართველოს შეერთებაში
არაფერ შუაში ყოფილიყოს. ეს რომ მართალი არ არის,
საკმარისათ ჩანს თვით ბ-ნ ავალიშვილის წიგნიდან. სა-
მაგიეროთ ავტორი სამართლიანათ არკვევს იმას, თუ
როგორ უყურებდნენ შეერთებას ერთი მხრით ქართველე-
ბი და მეორე მხრით რუსეთის მაშინდელი მთავრობა. მა-
შინ როცა ქართველებს სურდათ შეერთება განსაზღვრუ-

ლი პირობით, ხელშეკრულობის სახით, რუსეთს სურდა სრული, უპირობო შეერთება, როგორც მართლაც მოხდა. თვით ავტორი იმ აზრისაა, რომ ეს ასე ჯობდა; თუმცა ამან ბევრი ტანჯვა და მწუხარება გამოიწვია და დიდი მსხვერპლიც მოითხოვა. „ასე იყო თუ ისე, საქართველოს რუსეთთან შეერთება, ბ-ნ ავალიშვილის სიტყვით, პირველისათვის იყო დიდი ნაბიჯი წინ, ხოლო მეორესთვის—მეტათ ძვირფასი შეძენა“ (წინ., გვ. VII).

თავის შრომას ბ-ნი ავალიშვილი იწყებს საქართველოს ისტორიის მოკლე მიმოხილვით უკანასკნელ ათი საუკუნის განმავლობაში, რომლიდანაც მას გამოყავს შემდეგი დასკვნა: მართალია, ოდესმე საქართველოს სხვადასხვა ნაწილები ყოფილან შეერთებულნი, მაგრამ ეს ერთობა არასოდეს მკვიდრ ნიადაგზე არ ყოფილა დამყარებული, არამედ როგორც შეფერის ფეოდალურ წყობილებას, ეს ნაწილები ცალკე, განკერძოებულ ცხოვრებას არჩევდნენ. ასე რომ საქართველოს ხალხმა ვერ შესძლო ერთი ძლიერი სამეფოს შექმნა. ეს გარემოება ხელს უწყობდა მძლავრ მეზობელ ხალხთ საქართველო აეკლოთ და გაენადგურებიათ. საქართველო იყო ერთათ ერთი საქრისტიანო ქვეყანა დასავლეთ აზიის მძლავრ სახელმწიფოთა შორის, რომლებიც ლამობდნენ მის მოსპობას და გამაჰმადიანებას. მაგრამ ამ განსაცდელის ატანა ქართველებმა შეძლეს. „სპარსელების და ოსმალების წინაშე—ამბობს ჩვენი ავტორი—ქართველები არა იშვიათათ იჩენდნენ თავს მოხერხებულ და ცბიერ პოლიტიკოსებათ აღმოსავლეთის გემოზე, მაგრამ რუსეთის წინაშე ისინი იჩენდნენ მთელ თავის გულუბრყვილობას, მთელ თავის აზრის სიმჩატეს, რაც ახასიათებს საშუალო საუკუნოებს, რომლების სარეცელიდან ისინი არასოდეს არ გამოსულან“ (გვ. 77). „ვანტანგიც და ერეკლეც, რომლებიც გამობრძნილი იყვნენ აღმოსავლეთის პოლიტიკაში და რომლებსაც შესაფერათ ეჭირათ თავი ამ დამღუბველი პოლიტიკის წინაშე, რუსეთის წინაშე მეტათ გულუბრყვილონი გამოდგნენ, რუსეთი იყო იმათ თვალში განხორციელება არა მარტო ძლივეამოსილობისა, არამედ ცოდნისა, წეს-რიგისა, სიბრძნისა, მართლმადიდებლობის სვეტი და სხვ. განა შეეძლოთ იმათ ეფიქრათ, რომ აქაც საშიში იყო, რომ აქაც შეეძლოთ დაპირება არ შეესრულებინათ?“ (გვ. 58). ერთი სიტყვით, რუსეთის პოლიტიკა, როგორც ყოველგან, აქაც მხოლოთ თავის სარგებლობას მისდევდა თავიდან ბოლომდე, რამაც ქართლკახეთის უკანასკნელი მეფე გიორგი XIII იძულებულჰყო სამუდამოთ გადაეცა თავის სამეფო რუსეთის ტახტისათვის. ბ-ნ ავალიშვილის წიგნის უმთავრესი ნაწილი ამ გადაცემის, ანუ უკეთ რომ ვთქვათ, შეერთების მოთხრობას შეიცავს, და უნდა ვთქვათ, ავტორს არ დაუზოგავს არაფერი, რომ ეს აწერა რაც შეიძლება საინტერესო და ცოცხალი გამოსულიყო. ავტორი ისე ხატავს ამ შეერთებას, რომ თქვენ გგონიათ, ეს ახლა, თქვენ თვალ წინ ჰდებდა და თითქო თქვენც დებულობდეთ ამაში მონაწილეობას. საქირთა თვით წიგნის წაკითხვა, რომ ყოველივე ეს დაინახო. რასაკვირველია, თაქტების მხრით ავტორს არაფერი ახალი არ უთქვამს. დასასრულ უნდა შევნიშნოთ, რომ ბ-ნ ავალიშვილის შრომა, როგორც ყველაფერი ამ ქვეყანაზე, უნაკლულო არ არის. უწინარეს ყოვლისა ავტორს ეტყობა აჩქარება; აქედან წარმო-

დგა ის, რომ მას სრულებით არავითარი ყურადღება არ მიუქცევია მაშინდელი საქართველოს ეკონომიურ მდგომარეობისთვის. ავტორს უყვარს აგრეთვე ხშირი განმეორება. ყოველ შემთხვევაში მკითხველი ამ წიგნის წაკითხვით დიდათ ნასიამოვნები დარჩება. ვუსურვოთ ახალგაზდა ავტორს ნაყოფიერი მოღვაწეობა მის მიერ არჩეულ ასპარეზზე.

—ე.ბ.

კავკასიის გამოყენა.

VII. მეჭკეობა

ეს განყოფილება უმთავრესათ იმკვარ საგნების გამოსაფენათ არის დანიშნული, რომლებიც რძისაგან მზადდება: მაგალ: ყველი, ერბო, კარაქი, მაწონი კეფირი, კუმისი და სხვა ამგვარები, აქ კი გარდა კეფირისა და კუმისისა (ბოთლი 20 კაპ.) რძისაგან გაკეთებული არაფერი მოიპოვება. სამაგიეროთ არის გამოფენილი სხვადასხვა გვარი ძაღლები, როგორც ადგილობრივი, ძველებური, ისე გაუმჯობესებულიც. არის მატყლეულობის კოლექცია, კავკასიის სამეურნეო საზოგადოებისაგან წარმოდგენილი; არის აგრეთვე სხვადასხვა ბროშურები ყველის გაკეთების და საქონლის მოვლის შესახებ და სხვ.

უფრო საყურადღებოა ბათუმის საყასბოსთან არსებული პატალოგო-ანატომიური კაბინეტისაგან წარმოდგენილი საქონლის ავადმყოფობის ნიმუშები, სანთლისგან დამზადებულნი. იქვეა სპირტში ჩაწყობილი ნამდვილი ავთომყოფი ხორცის ნაჭრებიც. რომ უფრო თვალსაჩინო იყოს დასწეულებული ნაწილი, თანვე ახლავს სალი ეკზეპლიარიც. აქვეა გამოკიდული ფოტოკრაფიული სურათები თითოეული საყურადღებო მომენტისა ხსენებულ საყასბოში: მაგალითათ, საკლავი საქონლის წაქცევა, დაკვლა-გატყავება, და სხვ.

ხედავთ, დგას საცოდავი პირუტყვი წამკლავებული კაცის წინაშე; ხედავს სისხლიან დანას, ხედავს, რომ მისი ამხანაგები ზოგი ჩანგლებზე ჰკიდია, ზოგი უსულოთ გდია, ყელ-გამოჭრილი, ზოგსაც აღმასივით მახვილი დანა ყელთან ადგას. მაგრამ უცებ წვდება მძლავრი ხელი პირუტყვთა ჯალათისა, და გონება დაბნეული ოთხვეწი მიწაზე ეცემა. აქ ხედავთ როგორ გაწოლილა საბრალო ხარი, როგორ გაუწვდია კისერი, და წამკლავებული ხელი ბასრი მახვილით ყელის გამოჭრას ლამის... დანა კისერზე ადევს. სურათი იცვლება... ხედავთ ხარის თავი ცალკე გდია სისხლში ამოსვრილი; უსულო გვაში კი იატაკზეა და რამოდენიმე „კაცი“ ტყავს ხდის. გაცხარებულ მუშაობა... აი ტყავიც გახადეს და ერთი ბარკალიც ჩამოჭრეს. ჩქარა პირუტყვისაგან მარტო სისხლი და დარჩა იმ ადგილას, სადაც ცოცხალი ოთხვეწი იდგა. აი სისხლიც გადარეცხეს და იმ საზარელი მოქმედების მოწმეებათ მარტო ჩანგლებზე ჩამოკიდული სისხლიანი ხორცის ნაჭრები დარჩნენ. შექდევ ყოველივე ამისა თითოეულმა ნაწილმა პირუტყვისამ მრავალ გვარი ოპერაცია უნდა გადიტანოს, სანამ ანტრიკოტის ან კატლეტის სახით თქვენ წინ გამოცხადდება, ხოლო დანარჩენი მისი მსუფელობა ყველამ კარგათ უწყის.

რადგანაც ადამიანთა უმეტესობა ხორცის მკამელთა ჯგუფს ეკუთვნის, ამიტომ ამ მასალის მოთხოვნილება

ერთობ ღიღია. ამას ცხადთ გვიმტკიცებს ის ორი ტომარა, რომლებიც გამოხატულია ბათუმის საყასბოსაგან წარმოდგენილ ცნობის ქაღალდზე. ერთი იმ ტომართაგანი ნიშნავს შემოსავალს 1900 წლისას და გაცილებით ღიღია მეორეზე, რომელიც ხარჯს გვიჩვენებს. პირველს აწერია 20.113 მან. 50 კაპ. მეორეს კი 3.760 მან. შევნიშნავთ, რომ ორივე ტომარას თავი მაგრათ აქვს მოკრული. ამავე დაწესებულებას წარმოუდგენია სამი ჩონჩხი: კამეჩის, ღორის და ხუთრქიანი ცხვრის.

ქუთაისის საყასბოსაც გამოუფენია ერთი სისხლიანი სტოლის და სამი იმერლის სურათი. ტომარების შესახებ არაფერია. ან დაეწყებით, ან არა და გამოსაჩენი არ ყოფილა.

VIII. შინაური პირუტყვები.

ეს განყოფილება უმეტეს ნაწილათ ცალიერია. აქა-იქ მოიყვანენ და დაბაჟენ რამოდენიმე შინაურ ცხველს. პირველათ გამოიყვანეს ძაღლები და ბოლოს კი ცხენები. დანარჩენ პირუტყვებს უთუოთ შემდეგში გამოათვინენ.

წერილი ბათომიდან.

დღეს, 23 სექტემბერს, კრება გაიხსნა აქაური ქართული სკოლის კომიტეტის თაოსნობით. მოწვეული იყვნენ სკოლის დარბაზში მოსწავლეთა მშობლები და მზრუნველები. ეგონებ ეს პირველი მაგალითია, რომ აქაურ კომიტეტს მოეწვიოს ამავე სკოლის მოსწავლეთა მშობლები. თუ რამდენათ გული შესტივა და აინტერესებს ქართული სკოლის ბედ-იღბალი აქაურ ქართველ საზოგადოებას, ეს იქიდან ჩანს, რომ ვეებერთელა სკოლის დარბაზი ისე იყო გაქვდილი ხალხთ, რომ ტევა არ იყო. განსახილველი იყო შემდეგი კითხვა: ვინაიდან წელს მოსწავლეთა რიცხვი ორასზე მეტია და ორი მოსწავლელი ვერ აუღის მათ, საჭიროა მესამე მოსწავლელის მოწვევა; ამ მოსწავლელის მოსაწვევათ კი კომიტეტს ნივთიერი საშუალება არა აქვს და ამიტომ გამოიძებნოს რაიმე საშუალება ან მუდმივი წყარო მესამე მოსწავლელის დასაქირავებლათ.

როგორც ვიცით, ამ საგანზე აქაურმა მოსწავლეებმა მიმართეს „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ გამგებებს, მაგრამ მან კომიტეტზე მიუთითა: „კომიტეტს მიმართეთო“, და ყოძიტეტმა კი დღევანდელი კრება მოიწვია.

კრება გახსნა კომიტეტის თავმჯდომარემ ბ-ნმა გრ. ვოლსკიმ, რომელმაც აუხსნა დამსწრე საზოგადოებას კრების მიზანი, თუმცაღა მისი სიტყვებიდან საზოგადოების უმრავლესობამ ნათლათ ვერ გაიგო, თუ რაისათვის იყო მიწვეული, რადგან ბ. თავმჯდომარე საგანს გარს უვლიდა, ხშირათ იმეორებდა ერთ და იმავეს და თვით საგანზე კი სულ ცოტას ლაპარაკობდა. მან დაახლოვებით შემდეგი აზრი წარმოთქვა: „სკოლა საჭიროებს ნივთიერ დახმარებას, კომიტეტს დღითი დღე უძნელდება მისი მოვლა-პატრონობა, ვინაიდან შემოსავალია იკლო და საჭიროებამ კი იმატაო, ამიტომ უმორჩილესათ ვთხოვ საზოგადოებას ნივთიერი დახმარება აღმოუჩინოს კომიტეტს. ეს დახმარება შეიძლება გამოიხატოს ერთი მხრით იმაში, რომ თქვენ უნდა ჩაეწეროთ „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ წევრათ და მეორე მხრით

უნდა დაედოს მოსწავლეებს გარდასახადი სწავლის ფული სისხით; ეს ფულები უნდა ჩაბარდეს კომიტეტს, რომელიც იზრუნებს სკოლის კეთილდღეობისთვის ისე პირნათლათ, როგორც დღემდე ზრუნავდაო და თუ შეძლება გვექნება, მესამე მოსწავლელსაც მოვიწვევთო“... ერთმა საზოგადოების წევრთაგანმა შენიშნა ბ. თავმჯდომარეს, რომ ჩვენ სიამოვნებით ვიკისრებთ ყველა საჭირო ხარჯს და წევრთაც ჩავეწერებით, მაგრამ სასურველია მიეცეს ნება ბათუმის ქართველ საზოგადოებას დაავალოს კომიტეტს ყოველწლიური ანგარიშის წარმოდგენა და კომიტეტის ამორჩევაც ადგილობრივ „წერა-კითხვის საზოგადოების“ წევრებს მიენდოს, თუ გვინდა, რომ მეტი ნდობა დაიმსახუროს კომიტეტმა საზოგადოების თვალშიო. ამაზე ბ. თავმჯდომარემ შემდეგი პასუხი მისცა საზოგადოებას: „ეს შენიშვნა სამართლიანია, მე შესაძლებლათ მიმაჩნია წლიური ანგარიშის მიწოდება საზოგადოებისთვის, მაგრამ არა ოფიციალურათ, არამედ შინაურულათო; რაც შეეხება კომიტეტის ამორჩევის უკულებას, ეს წესდების ძალით შეუძლებელიაო“. შემდეგ ადგა ამავე სკოლის მოსწავლელი ბ. ის. რამიშვილი, რომელმაც მქვერმეტყველურათ განუმარტა დამსწრე საზოგადოებას ეხლანდელი მდგომარეობა და მიზანი კრებისა. მან აუხსნა საზოგადოებას ქართული სკოლის მნიშვნელობა ბათომში და პირველდაწყებითი სწავლება დედინის საშუალებით. შემდეგ დასძინა: წელს იმდენი შეგირდი მოაწყდა სკოლას, რომ ბევრს უადგილობისა გამო უარი ვუთხარიოთო, მაგრამ რაც მივიღეთ ისიც მეტი აღმოჩნდა, ასე რომ ეხლა სწავლობს ქართულ სკოლაში ორას ოცდახუთი ბავშვი. რასაკვირველია, ამდენ ბავშვებს ორი მოსწავლელი ვერ გაწვდება და ამიტომ საჭიროა ან უნდა მოვიწვიოთ მესამე მოსწავლელი, ან ორმოცი შეგირდი სკოლიდან დავეთხოვოთო; უკანასკნელს, რასაკვირველია, პირველი ჯობია, მაგრამ საქმისაა, რომ ამისათვის ფულია საჭირო და აი დღეს ამ საგნის გადასაწყვეტათ ხართ თქვენ მოწვეული. დღევანდელი ჩვენი მიზანია, გამოვინახოთ საშუალება, რომლითაც შეიძლებოდეს მესამე მოსწავლელის მოწვევა. მე ჩემი მხრით, განაგრძო პატივცემულმა მოსწავლელმა, სხვა საშუალება ვერ აღმოვაჩინე, გარდა იმისა, რომ შემოღებულ იქმნას სწავლის ფასი, თუმცაღა ეს არ არის სასურველი, მაგრამ გარემოებამ გვაძულა ამ უკიდურეს საშუალებაზე მიგვეთითებია საზოგადოებისთვის. ვთხოვ საზოგადოებას დაადგინოს, რომ საეაღდებულოთ იქმნას შემოღებული სწავლის ფული წლიურათ თითო შეგირდზე ხუთი მანეთი, ხოლო ღარიბთა შვილები და მაჰმადიანები განთავისუფლებულ იქმნას ამ გადასახადიდანო. ეს აზრი საზოგადოებას ძლიერ მოეწონა და ხმის უმეტესობით დაადგინა: «გადახდეს თითოეულ მოწაფეს, გარდა ღარიბთა და მაჰმადიანებისა, წლიურათ ხუთი მანეთი და ამ ფულით დღესვე იქმნას მოწვეული მესამე მოსწავლელი». თხოვეს ბ. თავმჯდომარეს ოქმის შედგენა და აღნიშვნა შიგ კრების დადგენილების. თავმჯდომარე შეუდგა ოქმის წერას. როცა თხოვეს, ისიც აღნიშნეთ ოქმში, რომ წლიური ანგარიშის წარმოდგენა იკისროს კომიტეტმაო, მან ლაკონურათ უპასუხა: «რა საჭიროა». ბ. თავმჯდომარემ დაამთავრა ოქმის წერა. ჯერ შეჩერდა, თითქო წაკითხვაც ეძნელებოაო, მაგრამ შემდეგ, რო-

გორც იყო, წაიკითხა ოქმი. საზოგადოებაში დრტვინვა გაისმა: „ოქმი არ ვარგაო“. ბ. თავმჯდომარეს ისე კი არ ჩაეწერა ოქმში საზოგადოების დადგენილება, როგორც ამ უკანასკნელმა დაადგინა, არამედ ისე, როგორც კომიტეტს სურდა. აი ნიმუში: „დავადგინეთ: გადახდეს თითოეულ მოსწავლეს სწავლის ფული არა უმეტეს ხუთი მანეთისა და ეს ფული მოხმარდეს სკოლის საჭიროებას, ხოლო თუ გადაჩნა, მესამე მასწავლებელიც მოვიწვიოთო“. საზოგადოების უმრავლესობამ პროტესტი განაცხადა თავმჯდომარის ამნაირ საქციელზე და თხოვეს ოქმის შესწორება, მაგრამ ბატონმა თავმჯდომარემ ისევ ლაკონიურათ უპასუხა: „ჩა საჭიროა“ (!), თუ შეძლება გვექნება, იქნება მეოთხე მასწავლებელიც მოვიწვიოთო.

ამნაირათ, ის საგანი, რომლისთვისაც იყო მოწვეული საზოგადოება, კომიტეტმა სათუთად აღიარა: მესამე მასწავლებელი არსად არის, ხოლო შეგირდებს კი შეაწერეს ხუთ-ხუთი მანეთი წლიური გადასახადი. აი თუ გინდა საქმის გაკეთება ამას ჰქვია! თუ ასე სურდა დალოცვილ კომიტეტს, საზოგადოებას რაღას იწვევდა, მის უმისოდაც შეეძლო ასე მოქცეულიყო.

საზოგადოების უმრავლესობა უკმაყოფილო გამოვიდა სკოლის დარბაზიდან და არც ოქმზე მოაწერა ხელი.

დამსწრე.

პროტექციონიზმი, ანუ მფარველობითი სისტემა *).

პროტექციონიზმი, ანუ მფარველობითი სისტემა, მდგომარეობს იმაში, რომ სასჯელმწიფო ან სრულიად კრძალავს საზღვარ-გარეთიდან რომელიმე საქონლის შემოტანას, ან არა და ავიწროებს მის გავრცელებას თავის ტერიტორიაში დიდი ბაჟის დადებით. ბაჟის დადებით მთავრობა კრძალავს აგრეთვე დაუმუშავებელი მასალის გატანას, — იმ მასალის, რომელიც, მისი შესადგულებით შენ უნდა დამუშავდეს. ბაჟი რომ შიდა იცოდნენ, მაგრამ იქ ამ ზომას მართლაც ფისკალური ხასიათი ჰქონდა, ე. ი. ბაჟი სასჯელმწიფო შემოსავლის ერთ წყაროთაგანი იყო. ბაჟი არ უნდა აღმატებოდეს საქონლის ფასის 5%-ს. XV საუკუნეში, ამერიკის აღმოსავლეთის შემდეგ, რომელსაც გაძლიერდა გაჭრება, აღორძინდა მრეწველობის ასალი დატვირთვა და საქონლის გაცვლა-გამოცვლაში პირველი ალბი დაიჭირა ფულმა, ამ „საქონლის მსოფლიო ენამ“, — გამომიხეჭა ის ერთმსწავი ეკონომიური შესადგულება, რომელსაც ეწოდება მერკანტილური სისტემა და რომელიც თეორიულათ შეამუშავეს მხოლოდ მე-XVII საუკუნეში. დასასჯელბული სისტემა სიმიდობის პირველ და უკანასკნელ წყაროთ აღიარებს ფულს. რა მეტი ფული დატვირთულიყო სასჯელმწიფოში, დიდ შედეგათ აღიქვდნენ საქონლის გამტანს, ხოლო მის საზღვარ-გარეთიდან შემომტანს კი ავიწროებდნენ დიდი ბაჟის საშუალებით. ბაჟი არ ედებოდა მართლ დასამუშავებელ მასალას და საწარმოო იარაღებს. მერკანტილიზმის ის შედეგი მოყვა, რომ, თუმცა სასჯელმწიფოში ფულის რაოდენობა მოთხოვნილებას აღმატებოდა, მაგრამ სამაგეროთ სანოვანებში იყო, სასმარო ნივთების ფასმა შესამჩნევათ აიწია, ხოლო თვით ფულის ღირებულებამ კი შესამჩნევათ იყო; როგორც მე-

დამ, სანოვანის სიმიდობა დასცა მეშის ხელ-ფასი, რის გამოც ჩამოკარდა შიმილი; ამან კი მთავრობა იძულებულ ჰყო სანოვანის საზღვარ-გარეთ გატანა შეკვიწროებისა. ამ რიგათ მერკანტილიზმი სრულიად უსაფუძვლო სწავლა გამოდგა. სიმიდობის ფული კი არ შეადგენს, არამედ ღირებულების რაოდენობა. მერკანტილიზმის შემდეგ მერკანტილიზმში დამყარდა რა თეორია: ე. ი. თავისუფალი ვაჭრობისა და პროტექციონიზმისა. პირველი თეორიის მომხრეა ინგლისი, ხოლო მეორეა ასე თუ ისე ყველა დანარჩენი სასჯელმწიფოები. თავისუფალი ვაჭრობის თეორია შექმნეს ფიზიოკრატებმა, რომლებიც სიმიდობის ერთადერთ წყაროთ მერკანტილიზმს აღიარებდნენ.

პროტექციონიზმის მთავარი აზრი იმაში მდგომარეობს, რომ მთავრობა ცდილობს, რათა ერმა, რაც შეიძლება, მეტი საქონელი შექმნას, თვითონვე დაამუშავოს იგი ნამეტურათ, ე. ი. არამედ თუ საკუთარი ბაზარი დაკმაყოფილდეს, არამედ მსოფლიო ბაზარზედაც გაიტანოს თავისი საქონელი. ერთი სიტყვით, ყოველი ერი უნდა ცდილობდეს, რაც შეიძლება მეტი საქონელი გაზიდოს საზღვარ-გარეთ, ნაკლები კი შემოიტანოს. ამ სახით პროტექციონიზმმა შეარჩინა მერკანტილიზმის ქვა-კუთხედი-ფული. პროტექციონიზმის შესადგულებით, იდეალურია ის სასჯელმწიფო, რომელიც ეკონომიურათ თავისუფალია, ე. ი. ან სრულიათ არა შემოაქვს-რა მსოფლიო ბაზრიდან ან სულ ცოტა.

გავითვალისწინეთ რა მფარველობითი სისტემის დედა-აზრი, მოვიღებამარგათ მის ღირსება-ნაკლებუკანებაზე. აი რა საბუთები მოყვით მის მომხრეებს: 1) ყველა სასჯელმწიფოები ერთსა და იმავე დროს არ გამოსულან მრეწველობის ასპარეზზე, — ზოგი მათგანი მეტათ არის დასჯელბული მასალის შექმნა-დამუშავებაში, ზოგი კი — ან სრულიათ არა, ან მცირეთ. ამის გამო ერთი, რომელიც შედარებით გვიან ჩაება მრეწველობაში, გერავითარ კონკურენციას ვერ გაუწევს ტენიკურათ უფრო დაწინაურებულ ერს, თუნდ პირველის სამშობლო ხელსაც უწყობდეს მრეწველობის რომელიმე დარგის აღორძინებას. ამიტომ საჭიროა მთავრობამ დიდი ბაჟის დადებით შეავიწროვოს სხვა-და-სხვა საქონლის შემოტანა. მფარველობითი ტერიფი უნდა იმ დრომდინ გერმედედეს, სანამ ერთი შეიძლება მეტოქეობა გაუწიოს თავის მოპირდაპირეს.

მაგრამ მრეწველობის დასახურვით და მის გასაძლიერებლათ არის სხვა, უფრო გონიერი და კულტურული ზომები: გავრცელება სალხში სწავლა-განათლებისა საზოგადოთ და კერძოთ ტენიკური ცოდნისა; დარბება სალხში გაუმჯობესებულ მანქანა-იარაღების; დაარსება მუზეუმების და გამოფენების მოწეობა. თუ როგორი სისწრაფით მიდის მრეწველობა წესიერათ მოწეობილ სკოლების საშუალებით, — ამის ცოდნალი მაგალითია გერმანია, სადაც, იანუელის სიტყვით, მრეწველობის ყუავება იმის შედეგია, რომ საშუალო და მაღალი სპეციალური სატენიკო სასწავლებლები ძლიერ ბეჭდის *). ესევე აზრი გამოთქვა ამერიკელმა კომისიამ, რომელსაც მინდობილი ჰქონდა გამოეკვია მიხეხები გერმანიის მრეწველობის განვითარებისა. გერმანია, ამავე კომისიის სიტყვით, ბეჭდით წინ გაუსწრობს მრეწველობის კლასიკურ ქვეყნას, ინგლისს, და ასლაც დიდ მეტოქეობას უწევს გერმანიას ინგლისის მსოფლიო ბაზარზე.

*) ჩვენ სახესობით არ ვეთანხმებით ამ წერილის ავტორს, ე. ი. ჩვენ გვწამს პროტექციონიზმის მაგნე მხარეები, მაგრამ იმავე დროს, მფარველობითი სისტემა არათუ აუცილებელ საფერუს შეადგენს მრეწველობის განვითარებაში, არამედ ქვეყნის ეკონომიური განვითარების განსაზღვრულ საფერუსზე ის სასარგებლოა. რედ.

**) როგორც იანუელი, ისე ამ წერილის ავტორი აქ ძლიერ ცდება, რადგანაც გერმანიის მრეწველობის აღორძინებას პირველ ხანებში დიდათ შეუწეო ხელი მფარველობითი სისტემამ. რედ.

2) მფარველობითი სისტემა, ამბობენ მისი მომხრენი, აფართოებს შრომის ასპარეზს, ე. ი. სახლი და რგი მრეწველობისა, რომელიც იმყოფება მთავრობის მფარველობის ქვეშ, მეტ სიმუშაოს უზენს ხაღსს და მით ამცირებს სიღატაკისა. ეს ძალიან გარკვეა, თუ ვიწმინდვით ასე ხდება, თუმც ეს დიდთ საუკუნა. კაპიტალისტები, სარგებლობენ რა იმ შემთხვევით, რომ უცხო ფაბრიკანტები ვერ უწევენ მათ ვერცხითარ გონგურენცას, მამასისხლათ უდიან თვის საჭონელს და ამ რიგათ, მფარველობითი სისტემა ნადვილ დედობას უწევს მსოფოთ მდიდრებს, სოფო დედინაცვლობას ხაღსის მომეტებულ ნაწილს. თუმცა ზევითა ვთქვით, რომ ზრტუქციონიზმი აღომინებს მრეწველობას ახალ დატებს, მაგრამ ეს იმას ვი არ მოასწავებს, რომ ფაბრიკების აბსოლუტიური რიცხვიც მატულობდეს. ხშირათ ახლათ აღომინებულ დარგი აქრობს უკვე არსებულ დარგს.

მფარველობითი სისტემა მსოფოთ მამინ გაფართოებს შრომის ასპარეზს, როდესაც სასკლემწიფოში კაპიტალი მოტარებით არის და, ვერ მოუზოვებია რა საწარმოოო საქმე, უცხოეთში გადადის. თუმცა ეს ასეა, მაგრამ ინგლისი და ბელგია, საიდანაც კაპიტალი საქართველოშიაც ვი გადავიდია, მაინც ზრტუქციონიზმის წინააღმდეგნი არიან. კაპიტალი მამინ არის სასარგებლო სასკლემწიფოსათვის, როდესაც იგი, რაც შეიძლება, მეტ ღირებულებას აქმნის. აი რას ამბობს მფარველობითი სისტემის შესახებ გამომჩინილი კონომისტი მილლი: „მთავრბამ მსოფოთ მამინ უნდა აღმოუჩინოს მფარველობა მრეწველობას, როდესაც მის განვითარებას ხელს უწყობენ ბუნებითი პირობები და როდესაც მოკლე ხანში მინ დამეშავებული საქმეები სრულ მეტოქეობას გაუწევს გარედან შემოტანადს“. როგორც დავინახეთ, ვერც მეორე არტუმიტი გამოდგა საფუძვლიანი.

ნ. ახმეტელაშვილი.
(დასასრული იქნება)

ქართული თეატრი.

გასულ კვირას ქართულ თეატრში წარმოდგინეს „ირინეს ბედნიერება“, სცენები სოფლის ცხოვრებიდან, 2 მოქ. დ. კლდიაშვილისა და „პირველი ბუჩი“, კომ. 3 მოქ., გ. დ. მოკ. ვ. გუნას მიურ. საზოგადოთ ამ სკოლის ქართულ წარმოდგენების შესახებ უნდა შევნიშნოთ, რომ წარმოდგენები გარკნობით უკეთ არის მოწეობილი, მოქმედებანი იწეობიან თავ-თავის დროზე, და წესიერებაც მეტია, ვინემ წინეთ. თვით პეისები ვი თავის შინაარსით და იდეით მიმხიდეული არ არიან. ბ. კლდიაშვილის პეისა „ირინეს ბედნიერება“ ამ დღეს პირველათ ითამაშეს. ჩვენი აზრით ეს პეისა სცენისათვის არ არის დაწერილი და არც მისი დადგმა ღირდა სცენაზე. მას აღბათ ლიტერატურული მნიშვნელობა აქვს, როგორც ჩვენი თავდა-ზნაურობის გასაწნის გამომხატველს; აგრეთვე „ირინეს ბედნიერება“ გვეუბნება ჩვენ, თუ რა არის სასაღვანდელო ბედნიერება, როცა მას ძალდატანებით მომბლება ათსოვრებს, მარტო იმასთვის, რომ საქმრო დიდი გვარის კაციაო. მაგრამ სცენაზე ეს ყოველავე უხერხულათ და გაჭიანურებულათ გამოდის: მათეობული ვერ ხედავს ვერც მოქმედებას, ვერც სიტუაციას, ვერც ხასიათებს; გესმით მსოფოთ გაჭიანურებული აღზარავი ერთ და იმავე საგანზე, ამიტომ თუმც პეისა დიდი არ არის, მაგრამ თქვენ მაინც გბეზრდებათ ვუბრება. დაუმატოთ ამას ის გარემოება, რომ არტისტები სრულებით შეუფერებელი იყვენ ამ პეისისათვის, გარდა ქნ კარ-

გარეთელისა და ბ. შათირიშვილისა. უმეტესათ ჩვენ გვეუბნება მ. გელევანიშვილი როგორ დათანხმდა დარბაისელი იმერელი თავადიშვილის როლის ასრულებას. ჩვენ ვაფრთხილებთ ჩვენ არტისტებს, რომ თავიანთ ნიქს ასე შეუბრალებლათ ნუ მოექცევიან, თორემ იმასაც დაკარგვენ, რაც აქვთ. ბ-ნი სვიმონიძე (ახესალო საღამოთაძის როლი) საზოგადოთ ისეთი იყო, როგორც არის; ამ პეისში მისი თამაშობის ნაკლს თვით პეისის ნაკლუდევენებით ვხსნიოთ. სწორე მოგასხსნოთ, მთელი ის სცენა, როცა ახესალი კლავს ირინეს, ყოველად წარმოუდგენელი და გაუკებააა, იგი რაღაც სცენიური უხერხულობის ნიმუშია.

რაც შეეხება „პირველ ბუჩს“, იმას რომ პირველათ არ თამაშობენ ჩვენ სცენაზე. ამ საღამოსაც საერთოთ კარგათ ითამაშეს, განსაკუთრებით ბ-ნი გუნამი (რანდამე), ქნმს კარგარეთელმა და ტასო აბაშიძემ. ბ-ნი ვ. აბაშიძე, ჩვენი აზრით, ვერ იყო თავის ადგილას: გაქცეულ იმერელი საღვანდის როლს მისი ნიჭი რამ არ შეუფერის ეს აშკარაა. დანახებებსაც არა უშავდათ.

წერილები რედაქციის მიმართ.

ქნო რედაქტორო! უმოხნილესათ ვთხოვთ ამ ჩემს წერილს ადგილი მისცეთ თქვენ პეტრიტემულ ვაზ. „კვალის“ ერთ მასალებულ ნომერში და მით მომცეთ შეძლება ერთ ფრიად საუყრადღებო საქმე გამოკარგვიო: საქმე იმამია რომ, ამ რამდენიმე წლის წინეთ ჩვენი საზოგადოების—ზასვის ერთი პეტრე ვუთსის მცხოვრებლებმა, რიცხვით ომომცაძე, რომლებიც ერთი ღრმა ღელის გამო საზოგადო გზატკეცილზე მოწვევტილნი იყვნენ, დადგინეს გავეუბინებინათ მასე ქვის სიდი. ამ საქმის სასრულეში მოუვანა ბბ. იავორ აღუქსის მეტელმეს და მელიტონ ანდღულაძეს მივანდევიო. წელიწად რასკარზე მეტია რაც ეს სიდი დამთავრდა. მაგრამ ეტეობა, რომ დრე თუ გვიან ეს ჩვენი თავ ნაკლავი სიდი ჩაიშლება. კვ ვიდევ არაფერი, საქმე ის არის, რომ დღესდის ამ საქმეზე მომსდარი ხარკის ანგარიში ზევით დასახელებული პირებიდან არ მიგვიღია, თუმცა თსოვნა-მუდარა არ დაკვივლია. არ ვიცით რის მიზეზია, რომ ეს ხატონები ანგარიშის გამოქვეყნებას გაუბიან. როგორც ვიცით მცხოვრებლებიდან სვედრი ფული უკვე შეგრებილია და ჩაბარებული. ამას გარდა არც ის უნდა დაკვიფოთ, რომ ამ საქმეში ბევრმა კარმო პირებმა ამოგვიბინეს ფულით შემწეობა. ნუ თუ არ უნდა ვიცოდეთ ვინ არიან ეს პეტრიტემული პირნი, რომ სიტუიერი მადლობა მაინც გადავიხადოთ! ნუ დაივიწყებენ არჩეულ პირები, რომ ყოველი საზოგადო საქმე თავად დანახულ საზოგადო ანგარიშს ითხოვს, და ჩვენ ამ კვარ ანგარიშზე ვლანა-რავობთ.

რუის პირელი.
რედაქტ.-გამომც. შ. თ.-წერეთლისა.

გამოვიღა და იყიდება **ლიქნები და პოემაი** ი. კვლო-შვილისა, მეორე შევსებული გამოცემა ავტორის სურათით გ. წ—ს და იმხ. ფასი **ათი შაშრი**. ვინც ათ ცალზე მეტს გამოიწერს, წიგნი დაეთობა 25% დაკლებით. ადრესი: **Редакция „Квали“, Г. Цулукидзе.**